

FRANCESC FOGUET I BOREU

UNA HISTÒRIA DE LA REVOLUCIÓ
I LA CONTRAREVOLUCIÓ (1936-1939).
TRIA DE TEXTOS PUBLICATS
A «L'ESQUELLA DE LA TORRATXA»

«P. —Què entenem per Revolució?

R. —L'aixecament del poble en armes per trencar les cadenes i el que sigui i construir un mañana.

P. —Què és un *mañana*?

R. —És un pa de ral que en costa dos.»

Història de la revolució. 1 Època paleolítica, «L'Esquella de la Torratxa», núm. 3022 (23-VII-1937), p. 412.

I

El setmanari humorístic «L'Esquella de la Torratxa» fou «apropiat» pel Sindicat de Dibuixants Professionals de la UGT amb el propòsit de fer-ne «el portantveu polític al servei de la nova orientació professional de Catalunya» i responsabilitzar-se'n «del contingut doctrinari». ¹ En una conferència a l'exili, publicada a la revista «Cata-

1. Capçalera del primer número de «L'Esquella de la Torratxa» editat pel Sindicat de Dibuixants Professionals de la UGT (núm. 2982 [25-IX-1936], p. 3). Vegeu, sobre aquest setmanari humorístic, Domènec GUANSÉ, *L'«Esquella» salta a l'escenari*, «La Publicitat» (19-XII-1937), p. 1 [«Ara passa per un dels seus millors moments. Alguns dels més fins i més càustics humoristes del país hi col·laboren. Queda viva, animada, incisiva».]; ídem, *L'Esquella*, «La Publicitat» (16-IV-1938), p. 1; ídem, *El secret de L'Esquella*, «Meridià», núm. 27 (15-VII-1938), p. 3; Lluís SOLÀ i DACHS, *La premsa humorística*, vol. 1 (Barcelona, Bruguera, 1978), ps. 8-27 i 202-219; Joan TORRENT i Rafael TÀSIS, *Història de la premsa catalana*, vol. I (Barcelona, Bruguera, 1966), ps. 258-268; Maria CAMPILLO i Esther CENTELLES, *La premsa a Barcelona 1936-1939* (Barcelona, Centre d'Estudis d'Història Contemporània / Edició de La Gaya Ciència, 1979), p. 110; Avellí ARTÍS-GENER, *Viure i veure*, vol. 1 (Barcelona, Pòrtic, 1989), ps. 69-72; Lluís SOLÀ i DACHS, *Dibuixos de guerra a «L'Esquella de la Torratxa»*. *Kalders i Tísner* (Barcelona, La Campana, 1991); Carles FONTSERÉ, *Memòries d'un cartellista català (1931-1939)* (Barcelona, Pòrtic, 1995), ps. 267-299, i Emili GRANIER-BARRERA, *Records de L'Esquella*, dins *Tísner. Miscel·lània d'homenatge*, edició a cura d'Isidor Cònsul (Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1996), ps. 203-204.

lunya» de Buenos Aires el 1942, Pere Calders evocà la seva participació en l'aventura de «L'Esquella de la Torratxa» durant el període bèl·lic i revolucionari.² Al fil dels records, Calders rememorava l'actuació del Sindicat de Dibueixants Professionals (SDP) de la UGT que s'instal·là al palau del marquès de Barberà a l'avinguda del Portal de l'Àngel, núm. 9, de Barcelona, i, més tard, en una torre d'un exfabriquant de teixits al carrer d'Aragó, gairebé xamfrà amb el Passeig de Gràcia. El SDP incautà «L'Esquella de la Torratxa» —i també el «Papiu»— i es proposà de renovar-lo tot convertint-lo en «un setmanari al servei de la política».

El seu funcionament intern s'organitzà per mitjà d'una comissió nomenada pel SDP que es responsabilitzà de la part gràfica, mentre que l'Agrupació d'Escriptors Catalans, també de la UGT, en designà una altra que tingué cura del text.³ Les reunions per a la confecció de cada número del setmanari eren compartides pels dibueixants i redactors que elaboraven conjuntament una llista de temes d'actualitat. Al caliu de la conversa, anaven sortint acudits i facècies de tota mena, els millors dels quals eren seleccionats per aclamació. Finalment, es repartien els acudits entre els ninotaires d'acord amb l'adequació a l'estil de cadascun. Entre els membres de l'equip, Calders, que feia tant de dibueixant com de redactor dels textos, destacava els seus col·legues dibueixants «Nyerra» (Enric Clusellas), «Subi» (Ramon Subirats), «Friedfeld» (Rafael Tona), «Tísner» (Avel·lí Artís Gener), «Apa» (Feliu Elies), Josep Alloza, Martí Bas, Lorenzo Goñi, Graus, Jacint Bofarull, Ernest Guasp, i Riera. El text anava a càrrec de Feliu Elies, Àngel Ferran, «Tísner», Alloza, Josep Maria Francès, Guasp i Calders, ajudats per alguns col·laboradors, especialment per un sector de l'Agrupació d'Escriptors Catalans.

2. Pere CALDERS, *L'humorisme català durant la guerra*, «Catalunya» (Buenos Aires), núm. 144 (novembre de 1942), ps. 10-12, i núm. 145 (desembre de 1942), ps. 54-55. El text pertany a una conferència pronunciada a l'Agrupació d'Amics de Catalunya de Mèxic DF, el dia 23 de juliol de 1942. Vegeu-ne la transcripció parcial a l'apèndix 1.

3. «El mateix Calders em va indicar —anota Maria Campillo respecte a *L'Esquella de la Torratxa*— que encomanaven i rebien treballs d'altres escriptors, especialment d'un sector de l'Agrupació d'Escriptors Catalans», Maria CAMPILLO, *Escriptors catalans i compromís antifeixista (1936-1939)* (Barcelona, Curial Edicions Catalanes / Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1994), p. 97, nota 17.

Calders valorà l'esforç que les comissions ugetistes feren per rejevenir «L'Esquella de la Torratxa», per millorar-ne la qualitat de la impressió amb el sistema *òfset* i per augmentar-ne el tiratge fins aconseguir de duplicar-lo o quaduplicar-lo. Segons el seu parer, el setmanari humorístic funcionà amb vida pròpia sense la tutela del sindicat —absorbit per altres preocupacions— i guanyà molta popularitat a causa de la ridiculització incisiva de les actituds dels incontrolats o els excessos revolucionaris a la rereguarda urbana. Les coaccions que rebien, molt probablement dels sectors anarcosindicalistes més radicals, obligaren els membres de la Redacció a armar-se amb pistoles i bombes de mà. Arran dels Fets de Maig, la seu de «L'Esquella de la Torratxa» perillà, fins i tot, d'ésser assaltada. A mesura que els ninotaires foren mobilitzats, el setmanari perdé efectius i empena, per bé que es mantingué mentre durà la guerra.⁴

Un altre dels testimonis d'aquells anys ofereix una versió lleugerament diferent que matisa la de Calders. En les seves memòries, Carles Fontserè treu protagonisme a Calders i Tísner com a codirectors *de facto* de la publicació i, sobretot, qüestiona la presumpta independència ideològica del setmanari respecte al bloc UGT-PSUC, tal com suggereix la versió tirant a mítica de Calders i confirma la més aviat jocosa de Tísner a *Viure i veure* (1989).⁵ D'entrada, Fontserè considera que foren els mateixos col·laboradors de les dues capçaleres, «Papi-

4. «És sabut —comentava Domènec Guansé— que el director de *L'Esquella* i alguns dels seus dibuixants i redactors més destacats han decidit de deixar la ploma o el llapis pel fusell. Han marxat, o són a punt de marxar, al front com a voluntaris. El gest no pot ésser més exemplar. Demostra que sota l'humor dels que confeccionaven el popular setmanari glatia una passió, i que llurs estirabots, llurs crítiques, llurs sarcasmes, eren inspirats per un ideal. Davant de llur gest nobilíssim no ens resta sinó llevar-nos el barret i tributar-los tota la nostra admiració. Car és evident que en aquesta hora per molt útils que reguem els llapis i les plomes, hem de reconèixer que no en són de bons tant com un fusell o una metralladora manejats amb fe» (Begur [Domènec GUANSE], «L'Esquella», «La Publicitat» (16-IV-1938), p. 1; cf. la nota 8).

5. Vegeu Avellí ARTÍS GNER, *Viure i veure*, vol. 1 (Barcelona, Pòrtic, 1989), ps. 68-73 (requisita de «L'Esquella de la Torratxa») i ps. 84-88 (sobre la seva fugida a França). Cf., també, sobre Tísner, Isabel-Clara SIMÓ, *Avellí Artís Gner, «Tísner», i el sentit de l'humor genuïnament català*, «Canigó», núm. 632 (17-XI-1979), ps. 15-17; Lluís SERRASOLSES, *Tísner: 85 anys de ciris trencats*, «El Pou de Lletres», núm. F/6 (estiu de 1997), ps. 16-17, i David ESCAMILLA i Jordi FINESTRES, *L'univers Tísner. 1912-2000: gairebé un segle* (Manresa, Angle, 2001), especialment les ps. 21-29 i 63-84.

tu» i «L'Esquella de la Torratxa», els que decidiren d'«incautar-se dels dos setmanaris i regenerar-los, d'acord amb els altres membres del Comitè Revolucionari del SDP».⁶ Segons Fontserè, l'artífex de les dues operacions de requisa de tots dos setmanaris fou el ninotaire Josep Alloza, que havia estat col·laborador d'ambdues publicacions abans del 19 de juliol.⁷ Tot matisant la informació que Tísner aporta a *Viure i veure*, Fontserè afirma que, a partir del febrer de 1937, els membres de la Cèl·lula de Dibuixants del PSUC —els expulsats del Sindicat de Dibuixants Professionals— «li donaren una orientació totalment estalinista, d'acord amb la política del PSUC».⁸

«L'Esquella del PSUC intensificà —assegura Fontserè— el seu humor corrosiu, desagermanador i insolidari contra la Generalitat del president Companys i contra els “germans proletaris” que el 19 de juliol a Barcelona van treure les castanyes del foc a les esquerres. [...] Dins d'aquesta línia de desacreditar la revolució llibertària, *L'Esquella*, en competència amb el general Queipo de Llano des de Radio Sevilla,

6. FONTSERÈ, *op. cit.*, p. 284.

7. *Ibid.*, p. 285.

8. *Ibid.*, p. 372. El procés que duu a la constitució de la Cèl·lula de Dibuixants del PSUC l'explica així: «Els dibuixants expulsats del SDP procediren a instal·lar-se, amb el nom de “Cèl·lula de Dibuixants del PSUC”, en una torreta amb jardí del carrer d'Aragó, 290, cantonada amb el passatge Méndez Vigo, prop del Casal Carles Marx, seu del PSUC. Acabidillats per en Rafael Tona, es van incautar de l'immoble a l'empara de la nit. Uns dies abans havien fet guàrdia davant del palauet per assegurar-se que no fos habitat. D'aquesta manera, i amb el suport del “Partit”, no van trobar dificultats per a legalitzar la requisa. Els dibuixants expulsats —Tona, Viader, Alloza, Bofarull i Martí Bas— van recaptar la incorporació a la cèl·lula d'altres dibuixants del taller del Sindicat, que, temerosos de trobar-se sense feina, van deixar-lo i es van afiliar al “Partit”. Alguns d'ells, com en Cluselles (“Nyerra”), “Cuk”, Escobar, Friedfeld, “Kalders”, Subirats i Goñi —aquest, com que era sord, no va saber gaire què passava—, ja eren col·laboradors de *L'Esquella de la Torratxa* pessuquista. Així, no els va costar gaire deixar-se encativar per la Cèl·lula» (*ibid.*, p. 371). En dues altres avinenteses, Fontserè insisteix en la forta imbricació del setmanari amb el PSUC: «*L'Esquella de la Torratxa*, en passar a mans de la Cèl·lula de Dibuixants i al servei incondicional del PSUC, va comptar amb el suport econòmic d'aquest partit i es va mantenir fins a la caiguda de Barcelona»; «quan els va arribar l'hora d'incorporar-se a files, els dibuixants de la Cèl·lula del PSUC van ser col·locats pel “Partit” de manera que no van interrompre la seva col·laboració a *L'Esquella* que havia esdevingut una eina eficaç de propaganda estalinista a Barcelona» (*ibid.*, ps. 289 i 377, respectivament).

aconseguí identificar els homes de la FAI i del POUM amb uns fatxendes de taverna, assedegats de sang.»⁹

II

Els textos que reproduïm en el primer bloc d'aquest article, intituats *Història de la Revolució* i *Historia del movimiento salvador*, són dos dels més declaradament programàtics que aparegueren a les pàgines de *L'Esquella de la Torratxa*. Publicats després dels Fets de Maig de 1937 —abans hauria estat, de ben segur, una provocació inadmissible—, els dos textos arriben a acatar l'ortodòxia del bloc UGT-PSUC i, sense concessions, ataquen els enemics «interns» i «externs» a l'òrbita filocomunista. Tant l'un com l'altre s'articulen en forma catequètica, pseudodidàctica, amb una animositat altament satírica i, per mitjà de la paròdia i l'escarni, deixen ben clara la posició ideològica defensada pel setmanari humorista. Revelen, es miri com es miri, el grau de mediació ideològica del tàndem UGT-PSUC i, per tant, d'acatament proselitista de les tesis filocomunistes que destil·len les pàgines del setmanari.

Història de la Revolució proposa una visió de l'evolució de la guerra i la revolució sota el domini cenetista fins a poc després dels Fets de Maig de 1937. Amb tota la parcialitat del món, l'artilleria ridiculitzadora apuntava contra l'orientació filoanarquista i el poder «monopo-

9. FONTSERÈ, *op. cit.*, p. 372. Víctor Alba identificà també *L'Esquella de la Torratxa* com a publicació depenent del PSUC: «El PSUC es quedà amb *L'Esquella*, que posà al servei de les seves campanyes de difamació, amb Alloza, Guasp i d'altres entre els redactors», Víctor ALBA [Pere PAGÈS I ELIES], *Sísif i el seu temps. I-Costa avall* (Barcelona, Laertes, 1990), p. 188. Altres testimonis, en canvi, atenuen la filiació comunista de «*L'Esquella de la Torratxa*»: «Hi havia els comunistes, és clar. Però els homes del Partit Socialista Unificat de Catalunya repel·lien aquest qualificatiu i es feien dir més aviat socialistes. De cara al gran públic, eren ells, i sobretot Comorera, els qui havien lliurat les batalles més decidides als excessos anarquistes. *L'Esquella de la Torratxa*, escrita i dibuixada per catalans que en llur majoria tenien ben poc de comunistes, havia sabut guanyar-se una gran popularitat, que reverberava damunt el partit que la mantenia en la seva nova època, segurament la més reeixida de la seva dilatada existència. Ningú no pensava que els comunistes, amb llurs consignes, llurs cèl·lules i llur disciplina bastant perfecta —tant com el país podia permetre—, poguessin esdevenir uns hostes tan exigents, si bé no tan expeditius, com els anarquistes», Rafael TÀSIS, *Les presons dels altres. Records d'un escarceller d'ocasió* (Barcelona, Pòrtic, 1990), ps. 15-16.

litzador» de la CNT-FAI (en una línia similar a la d'«El Be Negre» d'abans de la guerra, dirigit per Josep M. Planes). En canvi, *Historia del movimiento salvador* descriu el procés de la irresistible ascensió del general Francisco Franco a la categoria de «caudillo» vist des de l'òptica feixista. Escrit deliberadament en castellà, adreça els dardells de la befa contra les directrius mistificadores i correctives del «movimiento salvador», la seva organització com a règim repressiu, jeràrquic i totalitari i, com a prova del fracàs de la no-intervenció, el suport logístic que rebia d'Itàlia i Alemanya.

III

En el segon bloc d'aquest article, editem vuit textos que completen el corpus de peces dramatitzables o, si més no, susceptibles de dramatització, que es publicaren en el setmanari humorístic i que hem antologat a *Teatre de guerra i revolució (1936-1939)*.¹⁰ Els dos pri-

10. En el volum *Teatre de guerra i revolució (1936-1939)*, hem aplegat alguns dels textos dramàtics més interessants apareguts a les pàgines de «L'Esquella de la Torratxa» durant el període bèl·lic i revolucionari: *Don Juan Tenorio*, núm. 2987 (30-X-1936), p. 636-637; *El borracho de Sevilla. Charla número 606 del duque de Málaga, más conocido por González Byass o por el León de la Metro Goldwyn*, núm. 3006 (2-IV-1937), p. 164; *El passi del tramvia. Obra teatral CNT-AIT presentada al «Premio Ignacio Isgleas»*, núm. 3018 (25-VI-1937), ps. 356-357; *Don Benito Tenorio. Drama ex-religioso y muy, muy fantástico, original y propiedad de «José Zorrilla», carnet n° 888 (Presentado por el CE del T Subvencionado por la Generalidad)*, núm. 3038 (12-XI-1937), ps. 686-687; *La tragèdia del refugiat al camp. Comèdia en un acte*, núm. 3045 (31-XII-1937), p. 796; *Lo Rabadà. Cançó popular nadalenca*, núm. 3046 (7-I-1938), p. 4; *Les vagues mares o el nostre mal no vol soroll. Comèdia ràpida en tres actes (i segurament un pacte per epíleg)*, núm. 3049 (28-I-1938), p. 52; *Casa't, que no tindràs dona! Esquellot d'actualitat i representable*, núm. 3053 (25-II-1938), ps. 116-117; *Els emboscats. Esquellot d'actualitat i representable*, núm. 3058 (1-IV-1938), ps. 200-201; *A la cua. Els que poden saber-ho pronostiquen la fi de la guerra*, núm. 3064 (20-V-1938), p. 295; *A la cua. L'hora del platxeri*, núm. 3066 (3-VI-1938), ps. 324-325; *A la cua! Peix del Volga*, núm. 3067 (10-VI-1938), p. 348; *Les nits del castell de Pedrusio o a Franco se li subleva l'ànim (Esquellot d'actualitat i representable)*, núm. 3069 (24-VI-1938), ps. 376-377; *Senyors: va bola! Esquellot d'actualitat i representable*, núm. 3072 (19-VII-1938), ps. 426-427 i 431; *Feixistes? Republicans? Fugitius!!! Una tarda a «La Rotonde»*, núm. 3072 (19-VII-1938), p. 439; *Serveis auxiliars*, núm. 3077 (19-VIII-1938), p. 518; *Dos senyors de compromís en una casa seriosa o la qüestió de les minories. Comèdia en dos actes, en curs de*

mers, *Fang i llana* i *Els llimbs*, corresponen en rigor al període de preguerra i formen una mena de díptic temàtic que es deu inspirar, amb tota probabilitat, en fets reals. Amb un to manifestament anticlerical, apunten contra els sectors catòlics reaccionaris molt preocupats pel resultat —negatiu per a ells— de les eleccions de febrer de 1936 i, si cal, predisposats a prendre el fusell per defensar la seva veritat.

Fang i llana és un diàleg informal entre dos membres de la burgesia catòlica i caciquil que discuteixen sobre l'estafa comesa per un capellà i, sense voler-ho, evidencien la hipocresia i la doble moral dels representants eclesiàstics. En un sentit similar, *Els llimbs* mostra dues fadrines beates que es queixen de la persecució soferta pels capellans i de les «calúmnies» que publiquen els diaris d'esquerra sobre l'actitud reaccionària i violenta de l'Església. Aquest segon text al·ludeix al clergue de què parla *Fang i llana* i, en boca d'un altre mossèn, es lamenta que l'hagin tancat «injustament» a la presó per estafa. Tots dos textos proven l'existència d'una pràctica humorística que, adequada poc després a les circumstàncies amb més virulència ideològica, serviria per vehicular uns plantejaments polítics propers al bloc filocomunista de la UGT-PSUC.

En plena guerra i revolució, l'actualitat bèl·lica i revolucionària forní als humoristes de «L'Esquella de la Torratxa» una temàtica àm-

representació, núm. 3083 (30-IX-1938), ps. 616-617; *Do-nem co-lò-nies a A-le-ma-nya! Conferència-comèdia sintètica*, núm. 3091 (25-XI-1938), ps. 742-743; *Declaracions del Bou a la Mula sobre el que espera al Nen Jesús. En el Portal de Betlem*, núm. 3094 (23-XII-1938), ps. 792-793; *El general a l'altre barri. Esquetx representat al cel*, núm. 3096 (6-I-1939), ps. 6-7. Vegeu *Teatre de guerra i revolució (1936-1939). Antologia de peces curtes*, edició a cura de Francesc Foguet i Boreu (Tarragona, Arola, 2005). D'altra banda, en la seva selecció sobre «L'Esquella de la Torratxa», Lluís Solà i Dachts recollí alguns textos breus de temàtica teatral publicats en el setmanari humorístic que constitueixen un substanciós anecdotari escènic del període: *El pacífic transeünt*, en què un actor del Sindicat Únic d'Espectacles de la CNT es presenta, ferit, davant d'un metge particular; *I una altra de l'Edat d'Or*, en què un pobre «Làzaro» —referència al cantant Hipòlit Làzaro, objecte de les facècies de «L'Esquella»— se sent requisat pel Comitè Econòmic del Teatre i obligat a cantar «a un preu que no arriba a ésser ni a preu fet»; *El Teatre*, en què el mateix Hipòlit Làzaro decideix que canti el tramoista i, «pel mateix preu», ocupar el seu lloc, i *L'Egalité*, en què un acomodador s'entesta a igualar els dies de treball amb els de Marcos Redondo (Lluís SOLÀ i DACHTS, *L'Esquella de la Torratxa (1872-1939)* (Barcelona, Bruguera, 1970), ps. 211-215). Cf. també Lluís SOLÀ i DACHTS, *La premsa humorística*, vol. 1 (Barcelona, Bruguera, 1978), ps. 8-27 i 202-219.

plia per a esmolar les seves armes burlesques més incisives i lacerants. En formes més o menys dialogades, proclives en tot cas a la dramatització, els textos que editem denuncien, tot ridiculitzant-ho, les actituds contrarevolucionàries d'alguns sectors de la rereguarda republicana (*Diàleg d'actualitat*, *El diàleg de la setmana*, *Conversa de Don Miquel i la senyora Maria arran de la gran desgràcia*), la collectivització anarcosindicalista (*Allò que s'ha de fer amb mètode*), la fugida a l'estranger d'alguns intel·lectuals catalans i espanyols (*La diada dels tres dies del llibre. Diàlegs sota els paraigües*), i, en darrer terme, el poder omnímode de l'Alemanya nazi en el context de l'Europa coetània (*La lliçó de geografia de l'Europa Central*).

A *Diàleg d'actualitat*, assistim a la «conversió» d'un lligaire, ex-membre del sometent, en republicà d'esquerra, tirant a socialista, que té por que li descobreixin el seu passat conservador. *El diàleg de la setmana* consisteix en una conversa en un cafè entre un fuster, fidel a la causa antifeixista, i un escèptic i pessimista que tan sols es preocupa per les petites molèsties que li provoca la guerra. El fuster li fa veure que el seu derrotisme, com el de tots els qui pensen com ell, fa molt de mal a la resistència republicana i que, en lloc de criticar tant, el que hauria de fer és treballar per la causa antifeixista. *Conversa de Don Miquel i la senyora Maria arran de la gran desgràcia* mostra, en quartetes rimades, dos burgesos filofeixistes que, mentre esperen el tramvia, es planyen perquè l'exèrcit de Franco, tot i disposar de l'ajuda dels italians, alemanys i «moros», ha perdut Terol, on les forces republicanes, després de vèncer una resistència tenaç, entraren el 21 de desembre de 1937. Per contra, *Allò que s'ha de fer amb mètode* satiritza l'excessiva burocratització de la collectivització anarcosindicalista per mitjà d'un acudit: un client entra a un estanc de tabac i, abans de sol·licitar un paquet de cigarretes, lliura totes les credencials hagudes i per haver.

Amb el teló de fons de la diada del llibre, *La diada dels tres dies del llibre. Diàlegs sota el paraigües* —com a precedent de la peça *Feixistes? Republicans? Fugitius!*, publicada més tard al mateix setmanari—¹¹ es-

11. *Feixistes? Republicans? Fugitius!*, «L'Esquella de la Torratxa», núm. 3072 (19-VII-1938), p. 439. Reproduïda a *Teatre de guerra i revolució (1936-1939)*. *Antologia de peces curtes*, op. cit.

carneix els escriptors catalans que, per raons diverses, es trobaven exiliats a l'estranger (Joan Puig i Ferrer, Josep M. de Sagarra, Carles Soldevila, Josep Pla, Eugeni d'Ors, Ventura Gassol i Josep M. Millàs-Raurell), i també els escriptors espanyols que s'havien alineat amb els feixistes de manera més o menys declarada (José María Pemán, Wenceslao Fernández Flórez, Eduardo Marquina, Luis Fernández Arda-vín, Ernesto Giménez Caballero, Gregorio Marañón, i el «El Caballero Audaz»¹²). Entre d'altres referències a l'actualitat, la peça fa sàtira, d'alguns «gèneres» com el culinari, molt poc adequat en temps de fam, o el melodrama de temàtica obrera, molt a la moda anarcosindicalista.

Finalment, *La lliçó de geografia de l'Europa Central* és un diàleg entre un professor i un alumne en què queda ben palès el predomini absolut de l'Alemanya nazi a l'Europa del moment, tot just després de l'*acord de Munic*. El teló de fons del diàleg és aquest pacte que, sense la intervenció del govern de Praga, subscripiren la nit del 29 al 30 de setembre de 1938 els caps de govern d'Alemanya (A. Hitler), Itàlia (B. Mussolini), França (É. Daladier) i Gran Bretanya (A. N. Chamberlain). En virtut d'aquest acord, es preveia de cedir els Sudets al Tercer Reich després de celebrar un plebiscit sota la supervisió internacional. Abans que pogués dur-se a terme aquesta consulta, tanmateix, les tropes alemanyes s'afanyaren a ocupar el territori el dia següent, l'1 d'octubre. Era, després de l'aquiescència que havien mostrat envers la intervenció d'Itàlia i Alemanya en la guerra espanyola, la primera concessió de les potències europees dites democràtiques al règim de Hitler, que aconseguí així annexionar-se territoris veïns sense cap enfrontament bèl·lic.

FRANCESC FOGUET I BOREU

12. «El Caballero Audaz» era un pseudònim de l'escriptor andalús, d'ideologia conservadora, José María Carretero Novillo (Montilla 1890-Madrid 1951).

PRIMER BLOC: «HISTÒRIA DE LA REVOLUCIÓ»
I «HISTORIA DEL MOVIMIENTO SALVADOR»

[1]

Història de la Revolució

1

Època paleolítica

Pregunta. —Què és la Història de la Revolució?

Resposta. —La Història de la Revolució és la història de la revolució, o sigui la relació detallada dels fets falsos i dels fets veritables ocorreguts durant la Revolució.

P. —Què entenem per Revolució?

R. —L'aixecament del poble en armes per trencar les cadenes i el que sigui i construir un *mañana*.

P. —Què és un *mañana*?

R. —És un pa de ral que en costa dos.

P. —Molt bé, molt bé. I, vejam; com va començar la Revolució?

R. —Havent-se de fer les eleccions del 16 de febrer, les dretes varen dir que, si elles perdien i guanyava el Front Popular, hi hauria la Revolució.

P. —I qui va guanyar?

R. —El Front Popular.

P. —Qui era el Front Popular?

R. —El formaven els partits d'esquerra.

P. —Entesos: ERC, ACR, PSU, UR..., CNT...

R. —No, senyor, la CNT no en formava part.

P. —I doncs, què feia?

R. —Es va abstenir de fer abstenir els seus afiliats, com havia fet altres vegades en què resultà que havien guanyat les dretes.

P. —Així, no hi ha dubte que les eleccions les va guanyar la CNT?

R. —Sí, senyor; per fer la revolució com ja deien les dretes.

P. —Així, les dretes volien fer la revolució?

R. —No, senyor; volien fer la sublevació, però, per fer-la necessitaven que guanyessin les esquerres.

- P. —Així, la cosa els va sortir bé?
- R. —No, senyor, que els va sortir molt malament, perquè varen perdre.
- P. —Com va anar, doncs, la cosa?
- R. —S’havien posat d’acord a Madrid els militars, els bisbes i els dirigents dels incontrolats i varen decidir que el poble els seguiria.
- P. —I els va seguir?
- R. —En uns indrets sí, però en altres no.
- P. —I en els indrets on no eren seguits, què varen fer perquè els seguissin?
- R. —Es varen posar ells al davant.
- P. —De qui és la recepta?
- R. —De Don Francisco de Quevedo y Villegas.
- P. —Molt rebé. I aleshores què varen fer?
- R. —En uns llocs d’Espanya varen fer la Revolució i en altres la Reacció.
- P. —Què va passar a Barcelona?
- R. —A Barcelona va passar que de bon matí el 19 de juliol varen sortir els militars per proclamar l’estat de guerra per no haver de fer la guerra, i el poble, que estava previngut, no els va deixar proclamar l’estat de guerra i varen haver de fer la guerra.
- P. —Què entens per poble?
- R. —Per poble s’entén la FAI, com diu la *Soli*.
- P. —I les forces armades fidels al Govern, quin paper hi varen fer?
- R. —Només varen permetre que el poble guanyés.
- P. —I un cop guanyat, què va passar?
- R. —Que amb permís de la Generalitat el poble va fer la Revolució.
- P. —Molt bé: en saps molt. On ho has après?
- R. —En aquest Epítom.
- P. —Magnífic. I, en què va consistir la Revolució?
- R. —Primer de tot en tirar trets; després, en cremar totes les esglésies i convents; després...
- P. —Varen ésser cremades totes les esglésies?
- R. —Sí, senyor; totes menys la catedral, perquè la Generalitat hi va posar un rètol que deia que era seva.

P. —I les altres, de qui eren?

R. —De l'Estat.

P. —I després, què va venir?

R. —Que havent estat atacat l'edifici de Capitania, va ésser fet presoner el general Goded, cap de la sublevació a Catalunya.

P. —A veure, explica't.

R. —Sí, senyor. Un cop presoner, el portaren a la Generalitat, i el President el va fer parlar per ràdio.

P. —I què va dir?

R. —Va dir que la sort li havia estat adversa i que els que el seguien podien fer el que els donés la gana.

P. —I ho varen fer?

R. —Sí, senyor; els que tenien arma, tant com varen voler.

P. —I el Govern de la Generalitat?

R. —El Govern de la Generalitat, no.

P. —I què passà després?

R. —Varen començar de matar capellans i gent que semblaven capellans i gent que es pensaven que semblaven capellans.

P. —El primer que deuria caure devia ésser el bisbe Iruirita, cap de totes les dretes i director espiritual de la sublevació?

R. —No, senyor. Varen anar a cercar-lo al seu palau, el vestiren amb un guardapols i el portaren en cotxe a l'estació marítima perquè embarqués.

P. —I qui ho va fer això?

R. —No ho vull dir.

P. —Ara digues-me què va venir després.

R. —Després va venir la Revolució en pintura.

P. —Com s'entén això?

R. —Varen començar de requisar tots els autos i pintar-hi lletres.

P. —Tothom ho feia així?

R. —Sí, senyor: els que no tenien auto en prenién un o dos i els que en tenien se'ls feien prendre pels amics.

P. —Era fàcil circular?

R. —Sí, senyor; només calia tenir cotxe, gasolina i unes armes per treure-les fora del cotxe perquè es veiés ben bé que s'era revolucionari. De tant en tant s'engegava una arma i hom es matava o matava un altre.

P. —Va haver-hi registres?

R. —Sí, senyor. En els primers temps es registrava les cases dels capellans i dels feixistes, es tiraven els mobles al carrer i es cremaven. També es cremaven obres d'art de museus de capellans i valors, joies i diners.

P. —I durà molt això?

R. —Durà fins que hom s'adonà que era millor salvar-los i aleshores començaren de salvar-ho tot.

P. —I de la guerra, què me'n dius?

R. —Perquè els feixistes de Saragossa no vinguessin cap ací, es manà volar els ponts i fou volat part de l'Arc de Barà. Gràcies a això, els feixistes no varen poder venir i nosaltres vàrem arribar fins prop de Saragossa.

P. —Quin pla hi havia?

R. —El pla era anar el diumenge següent a prendre cafè a Saragossa, i amb aquest fi es va prendre Almudèvar; però com que a Almudèvar no hi havia cafè, fou abandonat amb molt bon encert, perquè era de suposar que a Saragossa tampoc no n'hi hauria.

P. —I, per què va passar això?

R. —Perquè havien sortit uns pasquins de les Mujeres Libres titulats *La organización de la indisciplina*, en els quals es deia que per guanyar tothom havia de fer el que volgués i que no havia d'haver-hi exèrcit.

P. —Però, malauradament, s'hi va posar remei, no?

R. —Sí, senyor. Es va constituir el Comitè de Milícies Antifeixistes, es varen fer milicians, les dones es varen vestir de milicianes, a la Rambla es varen posar parades de corretjam d'oficial, i tothom es va posar corretjam d'oficial i uns nomenaven oficials als altres i els altres als uns, i com que amb el Comitè de Milícies no n'hi havia prou per manar, es varen constituir Comitès de tot perquè manessin.

P. —I la Generalitat?

R. —La Generalitat, no.

2

Edat d'or

Pregunta. —Quin nom li donarem al segon període de la Revolució?

Resposta. —Període constructiu de la CNT.

P. —Per què?

R. —Perquè la CNT va entrar al Govern.

P. —I què hi va construir?

R. —Del Govern en va fer un Consell, perquè, si no, no hi hauria pogut entrar.

P. —Per què?

R. —Perquè els anarquistes no poden governar.

P. —Així el Consell de la Generalitat no va governar?

R. —No, senyor; només aconsellava.

P. —I què aconsellava?

R. —Quan un antifeixista se sentia amenaçat i li demanava protecció, li aconsellava que marxés.

P. —Així, encara hi havia feixistes que s'atrevien a matar els antifeixistes?

R. —No, senyor; però hi havia els qui no estaven conformes que es matés els antifeixistes i els que no es volien creure que era la CNT-FAI qui havia vençut el feixisme i guanyat la guerra, i els metges de mutualitats que havien donat d'alta els qui volien estar de baixa, i els advocats que havien acusat algú o havien perdut algun plet o l'havien fet perdre, i els que tenien crèdits contra algú i els que tenien diners i els qui perjudicaven la unanimitat que hi ha d'haver sempre en empreses com els Tramvies, que han d'ésser, com tothom sap, de la CNT.

P. —Aleshores, és que tothom ho feia pel seu compte?

R. —Al principi, sí; però després es va constituir l'empresa Patrulles de Control, S.A., que va emprendre el negoci pel seu.

P. —Un monopoli?

R. —No, senyor; hi havia els incontrolats.

P. —Què entens per incontrolats?

R. —Els incontrolats són persones manades que ningú no vol que sigui dit que ho són.

P. —I, què feien els incontrolats?

R. —Tot allò de més compromís, que si ho haguessin fet persones responsables hauria pogut perjudicar la unitat antifeixista.

P. —I el poble s'hi avenia?

R. —No hi havia més remei que avenir-s'hi o passar per la Rabassada.

P. —Què és la Rabassada?

R. —La Rabassada és un indret allunyat, solitari i romàntic, molt apropiat per passar-hi i traspasar-hi.

P. —És que no hi havia Tribunals?

R. —Sí, senyor; hi havia els Tribunals Populars, el Tribunal de Comptes i els Tribunals Particulars de Comitè.

P. —Què feien els Tribunals Populars?

R. —Condemnaven a mort els que es provava que eren culpables i a cadena perpètua els que es provava que eren innocents.

P. —Per què no els absolien?

R. —Perquè, si els absolien i els deixaven en llibertat, era com si els condemnessin a mort.

P. —Mira que bé. I el Tribunal de Comptes?

R. —El Tribunal de Comptes era presidit pel senyor Barriobero i servia per fer pagar fortes penyores al comptat i en diners.

P. —I, qui les cobrava?

R. —El senyor Eduardo Barriobero.

P. —I què en feia?

R. —Repartir els diners. Va fer publicar als diaris que havia donat 800.000 pessetes a les Milícies.

P. —Les Milícies devien fer publicar als diaris el seu agraïment, no?

R. —No, senyor. Varen fer publicar que no n'havien vist ni cinc.

P. —Explica'm ara el paper de la UGT.

R. —La UGT tenia empleats als Tramvies i els els varen matar, i va dir que s'havia d'estrènyer la unitat antifeixista. Tenia empleats al Metro i els els varen acomiadar, i va dir que s'havia d'anar a la unitat sindical. Tenia homes representatius i els els varen matar, i aleshores va dir que allò no podia anar.

P. —I anava?

R. —Sí, senyor, anava.

P. —I no feia res per evitar-ho?

R. —No, senyor, perquè hi havia la guerra.

P. —I els altres, per què ho feien, doncs?

R. —Perquè hi havia la guerra i sabien que tothom sabia que hi havia la guerra i no es podia trencar la unitat antifeixista.

P. —Hem dit que aquesta segona època era el període constructiu. Què es va construir?

R. —Els Comitès, «Nuestra Obra», la Propaganda, les Presons, les Collectivitzacions i el Trencar-Cadenes.

P. —Què eren els Comitès?

R. —Els Comitès, com el seu nom indica, eren uns comitès que n'hi havia de totes menes: de Control, de Defensa, de Fàbrica, de Proveïments, de Transports, de tot.

P. —Quina missió tenien els de Defensa?

R. —Els Comitès de Defensa dels pobles tenien com a missió defensar-se, naturalment, contra la gent del poble.

P. —I els altres?

R. —Anar en cotxe.

P. —En què consistia «Nuestra Obra»?

R. —En requisar cotxes de tota mena, pintar-los de vermell i negre i fer-ne taxis CNT.

P. —I la Propaganda?

R. —En fer la Revolució per les parets per mitjà de cartells, per la ràdio, per mitjà de discursos i pels carrers per mitjà de pancartes i barraques.

P. —Cita'm els oradors més coneguts de l'època.

R. —Joan P. Fàbregas, doctor Fèlix Martí Ibàñez i Jaume Miravittles.

P. —Què me'n dius de les presons particulars?

R. —Les presons particulars eren uns edificis on es guardaven els presos per saber si eren feixistes o antifeixistes.

P. —I, què es feia per saber-ho?

R. —Negociacions, en uns casos, en altres, no res. I uns eren salvats i altres no.

P. —I no se salvà res més en aquest període?

R. —Sí, senyor; se salvaren obres d'art, joies, coberts de plata, diners i feixistes.

P. —Parla'm una mica de la Nova Economia, apa.

R. —La Nova Economia consisteix en no fer economies. Per aconseguir-ho es posaren deu empleats per cada mena d'autorització, cada un amb un segell de goma, i fer que tot hagués d'ésser autoritzat. Després va venir el decret de Collectivitzacions i tot havia d'ésser collectivitzat.

P. —I va tenir èxit el decret?

R. —En va tenir tant que es va collectivitzar el que es volia collectivitzar i el que no es volia collectivitzar i el que es podia i el que no es podia, i es varen trencar les cadenes allà on n'hi havia i allà on no n'hi havia.

P. —Què s'entén per trencar cadenes?

R. —Trencar els miralls, apujar els serveis i fomentar el cultiu dels cabells llargs i del descans de tota la setmana a les barberies; collectivitzar les vaqueries i els forns de pa traient els amos perquè robaven el públic i escanyaven l'obrer, donar les terres a treballar a pagesos forasters que abans només eren forasters i no treballaven, etc., etc. Però el principal de la Nova Economia consistia a fomentar l'exportació.

P. —De productes?

R. —Del producte de la venda dels productes i del producte d'altres coses.

P. —Parla'm ara una mica de l'Ordre Públic.

R. —De l'ordre públic se'n deia seguretat interior, que estava assegurada per la Junta de Seguretat Interior en la qual hi havia representants de tots els partits i sindicals i, perquè hi hagués més seguretat, els membres de la Junta assistien a les juntes amb tota mena de precaucions.

P. —El Consell de la Generalitat, què feia mentrestant?

R. —Editava revistes de gran luxe i treballava en l'edició de l'obra *Els Mil i Un Decrets del Consell de la Generalitat*.

P. —Els decrets, es complien?

R. —Ja! ja! ja!

P. —Molt ben contestat. Ara, a veure si saps alguna cosa de les indústries de guerra?

R. —No, senyor; no en sé res. I vostè?

P. —Home... si en sabés alguna cosa, et penses que t'ho hauria preguntat? I de la guerra al front d'Aragó, què en saps?

R. —La guerra al front d'Aragó la feien als altres fronts.

3

La contrarevolució

Pregunta. —Què entenem per contrarevolució?

Resposta. —Allò que va en favor de la guerra i de la revolució i contra l'olla.

P. —Com va començar aquest nou període?

R. —Va començar amb el descontent contrarevolucionari dels pobles de Catalunya contra la felicitat que els procurava la CNT-FAI, provocant l'organització confederal en tots els terrenys, de secà o de regadiu i demanant la formació de l'Exèrcit Popular i l'ordre revolucionari.

P. —Quins varen ésser els primers símptomes?

R. —La ingratitud dels pobles, especialment La Fatarella, on la gent es tornà feixista quan varen arribar-hi les Patrulles de Control a posar-hi guerra i es moria com a mosques per comprometre-les, i Montesquiu, que era un poble tan feixista que la FAI va haver d'anar a conquerir-lo amb les armes a la mà.

P. —I va aconseguir-ho?

R. —No, perquè es varen defensar i la guàrdia d'assalt ho va impedir, perquè va resultar que, sense que la FAI ho sabés, era un poble més antifeixista que Déu.

P. —I doncs, per què es pensaven que era feixista?

R. —Perquè la *Soli* ho deia.

P. —Entesos. Així, què hi havia en tot això.

R. —Un complot contrarevolucionari com una casa.

P. —Com va esclatar?

R. —Quan el ministre de la Governació, Casares Quiroga, va ordenar a l'Artemi Aiguader que s'incautés de la Telefònica i l'Artemi se'l va creure, traïcionant l'autonomia de Catalunya defensada per

Solidaridad Obrera, la Confederación Nacional del Trabajo, Jacinto Thoryo, Ezequiel Endériz, Cànovas Cervantes i altres patriotes catalans.¹³

P. —I per què ho va ordenar?

R. —Perquè el Govern de València va tenir la barra de pensar-se que els telèfons havien d'ésser d'ell, i no de la CNT, que tan bé els escoltava.

P. —I se'n va incautar?

R. —Va costar-li un dia i mig.

P. —Tan complicats varen ésser els tràmits?

R. —És que el poble es va tornar a llançar al carrer.

P. —Contra el feixisme?

R. —No; contra les provocacions del Govern.

P. —Ah ja; i, per tant, contra el Govern?

R. —No, senyor, contra el Govern no; perquè hi havia la CNT; contra les provocacions del Govern.

P. —Així va ésser la CNT la que es va aixecar contra les provocacions?

R. —No, senyor; perquè governava; va ésser el poble.

P. —Aleshores, el poble no governava?

R. —És clar que governava, si tot el poble era de la CNT; però no governava prou i volia que la CNT governés més.

P. —Ah!, i per això es va aixecar en armes. Però, si les armes eren al front, com es podia aixecar en armes?

R. —És que en armes qui s'hi va aixecar va ésser la força pública amb les que havia de dur al front. El poble només va contestar adequadament a la provocació.

P. —Amb quines armes aleshores?

R. —Amb les que pensava portar al front un dia o altre un cop contestades les provocacions i amb les que fabricava o requisava amb les seves pròpies mans.

13. «Durant aquest període, la propaganda comunista —assenyala Jordi Sabater— no es cansà d'insistir també en el passat antinacionalista dels anarco-sindicalistes, per tal de remarcar el caràcter sospitosos de la seva actual catalanitat», Jordi SABATER, *Anarquisme i catalanisme. La CNT i el fet nacional català durant la guerra civil* (Barcelona, Edicions 62, 1986), p. 126.

P. —Va haver-hi molts trets?

R. —Ui!

P. —Davant la Telefònica?

R. —No; a tot Barcelona i a tot Catalunya.

P. —I va durar molt la lluita?

R. —Va durar fins que Garcia Oliver, ministre de Justícia del Govern provocador de València, va venir de València i va fer el Sermó de les Set Paraules, va tirar petons a tothom i va dir que parés el foc i que ningú no abandonés les seves posicions.

P. —Essent del Govern de València, tot això devia dir-ho als guàrdies d'assalt.

R. —No, senyor, que ho deia al poble en armes.

P. —Però, si no era la CNT la que s'havia aixecat com m'expliques que Garcia Oliver fos obeït?

R. —Només té una explicació, però no és veritat.

P. —I quina és aquesta explicació?

R. —Que la CNT s'hagués aixecat.

P. —I per què no és veritat?

R. —Perquè, si fos veritat, hauria estat declarada facciosa i tractada com a tal, com varen ésser-ho els militars que se sublevaren el 19 de juliol.

P. —Doncs com ho entens tu?

R. —No ho entenc.

P. —Molt rebé. Però, no em podries donar una fórmula perquè em pensés que et penses que ho entens?

R. —Sí, senyor. Que com que el POUM confessà que ell sí que s'havia aixecat, encara que no hagués estat provocat a Telèfons, em penso que podem pensar-nos que ho entenem dient que contra el feixisme assassí hem d'anar units tots: els antifeixistes i els antiantifeixistes.

P. —I ha donat resultat aquesta fórmula?

R. —Sí, senyor, fins aleshores no n'havia donat perquè s'havia aplicat; però després dels fets de maig a Catalunya el Govern de València va decidir no aplicar-la més i va fer una altra provocació provocant la crisi.

P. —I aleshores devia formar Govern la CNT, que representava tot el poble, no?

- R. —No, senyor. Varen fer Govern tots menys la CNT.
- P. —La CNT aleshores sí que es devia aixecar?
- R. —No, senyor, perquè com que no era al Govern, el Govern no li ho hauria permès.
- P. —I a Catalunya, sembla que el Govern de València va fer-li alguna cosa lletja?
- R. —Sí, senyor, va provocar-la treient-li l'Ordre Públic.
- P. —I aleshores devia començar d'haver-hi desordre?
- R. —No, senyor; va començar d'haver-hi ordre.
- P. —Davant d'aquesta provocació, Catalunya es devia aixecar.
- R. —Sí, senyor.
- P. —I què va fer?
- R. —Va respirar.

4

La Generalitat reviscolada

Pregunta. —Després dels fets de maig, continuà el mateix Consell de la Generalitat?

Resposta. —No, senyor; perquè, havent-se sentit provocats alguns consellers, no hi eren mentre es produïen.

P. —I on eren?

R. —En diversos llocs de perill o de refugi per a contestar les provocacions. Aleshores es va fer un nou Consell provisional del que seguiren formant-ne part provocadors i provocats.

P. —I els que s'havien aixecat també?

R. —Els que s'havien aixecat també, perquè, si s'havien aixecat, s'havien aixecat contra els provocadors.

P. —I els provocadors també?

R. —Els provocadors també, perquè no es consideraven provocadors, sinó mantenidors de l'autoritat del Govern contra els que s'havien aixecat.

P. —I què va fer el Consell Provisional?

R. —Va seguir aconsellant, però provisionalment.

P. —I el Govern de València?

R. —Com que no era provisional, es va posar a governar i va fer detenir la gent del POUM i es va incautar dels locals del POUM perquè va descobrir que eren l'esca del pecat i els provocadors de tot i estaven en relació amb els facciosos.

P. —La CNT i la FAI devien respirar aleshores?

R. —No, senyor; varen començar a defensar el POUM i a dir que després del POUM els tocava a ells, perquè eren tan revolucionaris com el POUM.

P. —I la força pública què feia?

R. —La força pública es va posar a fer registres i a trobar armes i bombes que estaven preparades per anar al front tan bon punt haguessin contestat a les darreres provocacions.

P. —I no es varen trobar també diners, joies, or i plata?

R. —Sí, senyor; en grans quantitats.

P. —A les esglésies i convents, és clar?

R. —No, senyor; això era durant la primera època. En aquesta de què parlem es trobaren als locals dels Comitès, Ajuntaments, centres, etc.

P. —Però, no havien estat lliurats a la Generalitat?

R. —Sí, senyor; però per un oblit involuntari i per comprar material de guerra per al front de la reraguarda i per satisfer les demandes del mercat exterior, no ho havien estat.

P. —I mentrestant, el Consell Provisional de la Generalitat què feia?

R. —Deixava que es parlés de crisi i de la necessitat de constituir un Govern de Front Popular com el de València.

P. —I es constituïa?

R. —No, senyor, perquè es creia necessària la presència de la CNT, perquè tenia massa força per prescindir-ne, si se'n prescindia, es podia sentir ofesa i provocada.

P. —I qui provocà la crisi?

R. —Ningú.

P. —Era fàcil de resoldre la cosa?

R. —Sí, senyor. La crisi era un dissabte i el President va dir que el dilluns hi hauria nou Consell.

P. —I va haver-n'hi el dilluns?

R. —Sí, senyor, el dimarts; un Consell igual als anteriors, però amb un conseller sense cartera d'Acció Catalana, que era el doctor Bosch Gimpera.

P. —I l'opinió pública, què hi va dir?

R. —Es va pensar que era una broma pesada.

P. —Que hi entrés Acció Catalana?

R. —No, senyor; que hi entrés la CNT.

P. —I Acció Catalana què hi va dir?

R. —Com que el seu President, Nicolau d'Olwer, havia dit en un discurs que ells no volien col·laborar amb la CNT, li va retirar la representació.

P. —I aleshores, què va passar?

R. —Que el doctor Bosch Gimpera, a precés del senyor Companys, s'hi va quedar com a prehistoriador independent.

P. —La CNT devia estar d'allò més contenta?

R. —No senyor; tot el contrari. Va dir que ella no volia independents, sinó dependents i va tornar a provocar la crisi.

P. —I com es va resoldre el conflicte?

R. —El senyor Companys va dir: *prou!*

P. —I després!

R. —Acció Catalana va tornar la representació al doctor Bosch i Gimpera.

P. —I després?

R. —Es va fer un nou Govern sense la CNT.

P. —Consell, voldràs dir?

R. —No, senyor, Govern.

P. —I després?

R. —Després hom va dir, com els prestidigitadors: *voilà!*

P. —I després?

R. —Després, quan ja s'havia dit *voilà*, va arribar de València un membre destacat de la CNT per arranjar les coses i dir als seus que acceptessin el que fos, però que no sortissin del Govern, però ja n'havien sortit.

P. —I què varen fer aleshores?

R. —Varen dir que el Front Popular havia fracassat i que qui havia de governar era el Front Antifeixista.

- P. —Quin Front Antifeixista?
 R. —El que des del 19 de juliol no havia governat.
 P. —Així, per què havia fracassat el Front Popular?
 R. —Perquè governava.
 P. —I què més?
 R. —Que tal dia va fer un any.

Història de la revolució, «L'Esquella de la Torratxa», núm. 3022 (23-VII-1937), ps. 412-413 (1. *Època paleolítica*); ps. 420-422 (2. *Edat d'or*); ps. 428-429 (3. *La contrarevolució*), i ps. 432-433 (4. *La Generalitat reviscolada*).

[2]

Historia del movimiento salvador

1

La sublevación

Pregunta. —¿Qué entendemos por Historia del Movimiento Salvador de la Madre Patria?

Respuesta. —La historia del movimiento salvador¹⁴ de la madre patria.

P. —¿Por qué hizo la Madre Patria el movimiento salvador?

R. —No, señor; lo hicieron los militares, que son el brazo armado de la Madre Patria.

P. —¿Se lo había pedido ella?

R. —No, señor; porque habiéndose dado la Madre Patria el régi-

14. «O F.E. de rates, que deia aquell. Encara que els nostres lectors, que són d'una intel·ligència excepcional, ja ho hauran comprès, hem d'aclarir que al començament de la "Historia del Movimiento Salvador", quan el que pregunta pregunta: "¿Qué entendemos por Historia del Movimiento Salvador de la Madre Patria?", i el que respon respon: "La historia del movimiento salvador de la madre patria", la intenció de l'historiador era que respongués: "La historia del movimiento SALDADOR de la madre patria." / Cosa que queda molt més clara i precisa i que, a més a més, és més certa. / I perquè consti, etc., etc.», *Fe d'errades*, «L'Esquella de la Torratxa», núm. 3074 (29-VII-1938), p. 477.

men republicano y prometido ellos fidelidad, se levantaron para salvarla que si quieres [sic].

P. —¿Hicieron, pues, traición?

R. —Eso dicen los rojos, pero ellos lo hicieron a fin de bien y porque el prometer no hace pobre.

P. —Estas expresiones que has usado son catalanas, y tendrás que corregirte; te pongo de rodillas. ¿Por qué escribimos esta Historia en castellano?

R. —Porque en España no puede haber más que un solo idioma español.

P. —¿A saber?

R. —El italiano, el alemán, el moro y el castellano propiamente dicho.

P. —Muy requetebién, como dicen nuestros gloriosos requetés. Pero, dime, ¿fueron nada más nuestros bizarros militares los que se levantaron en armas?

R. —No, señor. Secundaron también el movimiento los carlistas, los falangistas y los capitalistas.

P. —Y los católicos, ¿no?

R. —Los católicos, no, señor; pero sí —sí, señor, perdone— los obispos, los curas, las beatas y los clericales.

P. —¿Cuál fué el grito de guerra de la sublevación?

R. —Los salvadores de España se levantaron al grito de ¡viva la República!

P. —Así, ¿fué un movimiento republicano?

R. —No, señor; fué para despistar y pescar desprevenidos a los defensores del régimen.

P. —¿De qué régimen se trataba?

R. —Del régimen comunista.

P. —¿El Gobierno del régimen comunista era, pues, comunista?

R. —No, señor; era republicano.

P. —Entonces, era ruso, ¿no?

R. —Sí, señor; y por eso era preciso salvar a España. Por esto después de ¡viva la República! gritamos ¡viva Italia! y ¡viva Alemania!

P. —¿En qué consistía que España fuese salvada?

R. —En que España fuese Una y gobernada por uno.

P. —Entonces. ¿España no era una?

R. —No, señor; había perros catalanes, vascos y gallegos, además de los cristianos.

P. —¿Y ahora lo es?

R. —Sí, señor, porque está formada por falangistas, capitalistas, requetés, moros, italianos y alemanes, todos unidos por un solo ideal.

P. —¿Cuál es este ideal común?

R. —Los falangistas son antimonárquicos, anticapitalistas y sindicalistas; los capitalistas son antianticapitalistas y antisindicalistas; los requetés son monárquicos y católicos; los moros son musulmanes, los alemanes paganos y quieren el subsuelo de España, y los italianos quieren el suelo.

P. —¿Hay unos reyes en la Historia de España que simbolicen este ideal común?

R. —Sí, señor; los Reyes Católicos.

P. —¿Qué hicieron los Reyes Católicos?

R. —Expulsaron los moros de España.

P. —¿Y qué más?

R. —Y los judíos, como March, Cambó y Franco.

P. —¡Calla, desgraciado! ¿Y qué más hicieron?

R. —Se casaron.

P. —Y cuando estuvieron casados, ¿qué hicieron?

R. —Mi papá me pega si lo digo.

P. —Muy bien hecho. Pero hicieron algo más por España.

R. —Sí, señor; Juana la Loca.

P. —Doña Isabel hizo también algo más.

R. —Sí, señor; no se cambió la camisa y de ahí nació la Falange Española.

P. —¡Qué bien dicho! Ahora, dime: ¿cómo se llevó a cabo la sublevación salvadora?

R. —Mediante unas elecciones.

P. —¿Que se ganaron?

R. —Sí, señor, pero las ganaron ellos. Entonces, como que nosotros habíamos dicho que si no las ganábamos nosotros habría la revolución y los revolucionarios no la hacían, tuvimos que sublevarnos para que la hicieran.

P. —Muy bien; y a ver si me explicas como fué la cosa.

R. —La sublevación, dirigida por el general Sanjurjo, había de vencer a la revolución antes de que empezara y poner en libertad a José Antonio, alias el Ausente, preso en la cárcel de Almería. Desgraciadamente, el general Sanjurjo murió como los héroes, en un accidente de aviación, cuando se dirigía desde el veraneo a las operaciones y tomó el mando el general Goded que, también en avión, se dirigió de Palma de Mallorca a Barcelona. Desgraciadamente el general Goded...

P. —Murió también de un accidente de aviación?

R. —No, señor. Murió de un accidente de fusilamiento.

P. —¿Quién tomó entonces el mando?

R. —El general Franco.

P. —¿Cómo conquistó el caudillaje?

R. —Por méritos de escalafón.

P. —¿En toda España mandaba Franco?

R. —No, señor; en la España Una de Castilla, mandaba el generalísimo Franco; en la España Una de Andalucía, mandaba el general Queipo de Llano; en la España Una del Norte, mandaba el general Mola y en la España Una de Aragón, mandaba el general Cabanellas.

P. —¿No se formó un Gobierno?

R. —Sí, señor. Se formó la Junta de Burgos, que refrendaba las decisiones de los Comités de Falange y las suyas propias.

P. —¿Qué decisiones eran éstas?

R. —Esta materia corresponde a la segunda lección.

P. —Muy bien dicho. ¿Sabrías decirme cómo se llegó a la unificación de la España Una?

R. —Mediante un accidente de aviación que borró al general Mola del escalafón, mediante el fallecimiento del general Cabanellas, con la incautación de la radio del general Queipo de Llano y con la formación del partido único de FET de las JONS.

P. —¿Qué quiere decir esto?

R. —Falange Española Tradicionalista de las Juntas Ofensivas Nacionales Sindicalistas.

P. —¿Hizo esto triunfar la sublevación?

R. —No, señor; porque los rojos se empeñaban en hacer la guerra y los falangistas se escaparon del penal de Pamplona.

P. —Entonces, ¿fracasó el movimiento?

R. —No, señor; porque los italianos y los alemanes salvaron a la Madre Patria y a sus materias primas.

2

La depuración

Pregunta. —Una vez hubo triunfado el movimiento salvador de España en la España Nacionalista, ¿qué era preciso hacer?

Respuesta. —La guerra en el frente y la depuración en la retaguardia.

P. —Por qué tuvo que hacerse la guerra?

R. —Porque los rojos de la España roja no se querían dejar depurar.

P. —Y ¿por qué tuvo que hacerse la depuración en la retaguardia?

R. —Porque los rojos de la retaguardia no querían que se hiciese la guerra en el frente.

P. —Y ¿qué hacían para que no se hiciera?

R. —Nada menos que no desearlo.

P. —Que ya es bastante.

R. —Y procuraban pasar desapercibidos.

P. —¡Caramba! Y ¿qué más?

R. —Y se escondían.

P. —¿Tan culpables se sentían?

R. —Sí, señor. Unos habían pertenecido a partidos de izquierda, otros habían votado las izquierdas y otros creían que nosotros creíamos que habían votado a las izquierdas.

P. —¿Y nada más?

R. —Los había también obreros y otros que creían que, porque no habían hecho nada malo, no les había de pasar nada.

P. —¡Qué desfachatez! Sigue, hijo mío, sigue.

R. —También los había que tenían coche.

P. —¿Qué fué lo que hizo el Movimiento Salvador con los coches?

R. —Los requisó todos desde el primer momento y, para que no supieran a quién pertenecían, fueron decorados con los anagramas de las organizaciones salvadoras, civiles y militares.

P. —¿Y para garantizar la fidelidad a los principios inmortales de nuestra sagrada madre España?

R. —Exigió la presentación del carnet de las diversas entidades rectoras del movimiento.

P. —¿Y a los que se resistieron?

R. —Se les depuró convenientemente.

P. —¿Y a los demás?

R. —También hubo que depurarles porque muchos rojos se habían introducido en las organizaciones.

P. —¿Un ejemplo?

R. —En Zaragoza los rojos se hacían de la Cruz Verde, de Renovación Española, se ponían la boina verde y la cruz del mismo color y se pasaban, los muy brutos. Unos 1.500 afiliados en dos meses se pasaron. Por eso fué preciso depurar a los demás.

P. —¿En qué consistía la depuración?

R. —En los primeros días, el entusiasmo popular depuraba a la gente del pueblo sin método alguno, y, aunque el buen sentido popular no se equivoca nunca, porque todos nos conocemos, era preciso que las autoridades competentes se encargasen de una función ejecutiva tan importante.

P. —Muy bien, prosigue, prosigue.

R. —Entonces se ordenó la formación de un fichero de todos los paisanos, en el cual constaban todas las señas personales, opiniones suyas y la de padres y familiares; si iban o no a misa; entidades a que habían pertenecido, domicilios donde habían habitado; por quienes habían votado, etc., etc.

P. —Y, ¿como se hacía esto?

R. —Acordonando fuerzas del ejército los barrios y visitando la policía piso por piso.

P. —Con las fichas recogidas, ¿qué se hacía?

R. —Se comprobaban.

P. —¿No había quién engañara a la policía?

R. —Sí, señor; pero era la última vez en su vida.

P. —¿Por qué?

R. —Porque eran depurados él y sus familiares.

P. —¿Cómo se llevaba a cabo esta depuración de que tanto me hablas?

R. —Todos los grupos de las organizaciones, falangistas, requetés, Renovación, Acción Ciudadana, etc., etc., tenían categoría de policía; se presentaban de noche en los domicilios de los sospechosos y les detenían.

P. —¿A ellos solos?

R. —A menudo era preciso detener también a los familiares y casi siempre la radio, los cubiertos, el dinero rojo y otros cuerpos del delito.

P. —¿Qué se hacía con los presos?

R. —Eran encerrados en las cárceles.

P. —¿Para ser juzgados?

R. —Ya lo estaban al entrar. Al salir en libertad firmaban la orden que les ponía en la calle.

P. —Nuestro movimiento fué siempre misericordioso. ¿No?

R. —Sí, señor, pero los rojos infames rojos, queriendo comprometer su prestigio, aparecieron acribillados a balazos en las cunetas de las carreteras y junto a las tapias de los cementerios.

P. —¿Y no intervenía la autoridad para poner coto a tales desmanes?

R. —Sí, señor, las autoridades hacían lo que podían para acabar pronto, pero los rojos no se acababan nunca y tuvieron que optar por la depuración en masa.

P. —¿Cómo se hacía?

R. —En las plazas públicas y a menudo en las de toros cuando era tomada una población a los rojos, como Badajoz, Talavera y otras.

P. —Has hablado de la dificultad de acabar con los rojos. ¿Qué pasaba, pues?

R. —Que la España Nacionalista era en aquellos tiempos un país agrícola y los campesinos eran rojos para robar mejor a los propietarios que les daban el pan que no comían, y los niños salían rojos y díscolos hasta el punto que muchos de ellos ponían mala voluntad en aprender el Catecismo que les enseñaban los pobres curas en las igle-

sias, sacrificando a esos desagradecidos su entusiasmo por servir a la Patria en los frentes.

P. —Y tan horrendo crimen, ¿quedaba impune?

R. —No, señor, gracias a Dios, porque nuestros buenos curitas denunciaban a los niños malos.

P. —Ah, ya; y nuestras buenas autoridades les hacían pam pam en el culo.

R. —No, señor; les hacían pum pum en la cabeza.

P. —Muy bien, muy requetebién hecho. Así se hace con los malos, y con sus mamás y con sus papás y con sus hermanitas y hermanitos.

R. —Sí, señor; pero con sus hermanitas se hacían otras cosas.

P. —¿Qué?

R. —Me da vergüenza decirlo.

P. —Eres un buen chico. Y a otra cosa. ¿Qué me dices de la prostitución?

R. —El problema de la prostitución se solucionó rápidamente gracias a la buena voluntad de las señoritas de la alta sociedad y a la situación económica de las de la clase media, de manera que pronto no fué problema el calmar las ansias locas de nuestros amigos moros, alemanes e italianos.

P. —¿Qué actitud adoptó nuestra Santa Madre Iglesia Nacional-sindicalista?

R. —De comprensión y aprobación, dadas las circunstancias. No obstante, algún cura hereje, como el párroco de San Felipe, de Zaragoza, se atrevió a atacar estas muestras de hospitalidad desde el púlpito; pero arrepentido al saber que un grupo de falangistas comprensivos le esperaba a la salida, se pegó un tiro en la sacristía como un Judas cualquiera.

P. —A otra cosa. ¿Fueron únicamente las clases bajas que hicieron traición vil a nuestra santa traición?

R. —No, señor; también los intelectuales se hicieron culpables y fué preciso depurarles. Aunque muchos se depuraron ellos. Unamuno se murió sólo de oír como nuestro gran tuerto el Manco de África, Millán Astray, daba un muera a la inteligencia.

P. —¿Y lo de García Lorca?

R. —Fué un simple error y no un asesinato, como aseguran los rojos. El error de escribir el *Romance de la Guardia Civil* y estar al lado del pueblo.

P. —¿Y el caso del maestro Falla?

R. —Ese se volvió loco como una cabra del disgusto por el error de García Lorca; pero el caso está subsanado porque nuestro Gobierno le nombró presidente del Instituto de Falla y después lo substituyó por motivos de salud.

P. —¿Tienes algo que alegar en el caso de Carrasco Formiguera?

R. —Sí, señor; que era catalán catalanista y fué acusado por catalanes anticatalanistas. Y además era católico, cosa incompatible con ser rojo. Lo mismo sucedió con los curas vascos.

P. —¿Por qué?

R. —Porque si los rojos se ponen a ser católicos, ¿qué seremos nosotros?

P. —Y todo esto de los primeros tiempos, ¿continúa todavía?

R. —Sí, señor; porque nuestro Gobierno atiende y provee a todo, y la España Nacionalista es eterna.

P. —¿No faltarán las materias primas?

R. —No, señor; porque nuestro generalísimo ya anunció que aunque tuviera que perecer media España llevaría a cabo su obra de redención, y porque en nuestra gloriosa zona cada día hay más rojos para depurar.

P. —Muy bien. Tendrás una buena nota.

R. —Gracias.

P. —No hay de qué.

3

La invasión

Pregunta. —Vamos a ver, joven Pelayo. Y a propósito, ¿a qué se debe que lleves este glorioso nombre?

Respuesta. —En remembranza, conmemoración, conmemoración o vulgarmente recuerdo de Don Pelayo, el rey goda que inició la epopeya de la Reconquista para arrojar a los moros.

P. —¡Cállate la muy, que te comprometes! ¿No hay otra explicación más lógica?

R. —Sí, señor; en recuerdo, conmemoración, rememoración o remembranza del glorioso acorazado que tan gran papel no hizo en la guerra de Cuba, pero especialmente en los hijos del «Pelayo», los formidables y patrióticos artefactos destinados a la venta callejera de chufas, cacahuetes y altramuces.

P. —¡Bravo! Y, dejando a los godos de lado y pasando a la Historia contemporánea, ¿sabrías decirme la lista de los ministros de la primera Junta de Burgos?

R. —Sí, señor. El Caudillo.

P. —El proto caudillo.

R. —El proto caudillo general Mola, el general Saliquet, el general Cabanellas y los coroneles Montaner i Calderón.

P. —¿Cuál fué la capital de España?

R. —Calmadas las luchas por la capitalidad entre León, Valladolid, Zaragoza, Salamanca, Pamplona, Sevilla y Burgos, se eligió esta última ciudad por ser la del Cid.

P. —¿Sevilla también entró en la liza?

R. —No, señor; porque en la España Una, Andalucía era la España Dos al mando del general Queipo de Llano, Don Gonzalo el Generoso.

P. —¿Por qué le llamas el Generoso?

R. —A causa de la calidad de los vinos del país.

P. —Excelentes, digo, excelente. ¿Continuó mucho tiempo la Junta de Burgos?

R. —No, señor. Muerto el general Mola en la gloriosa acción del Monte de la Brújula, donde su avión se estrelló a causa de la niebla, el general Franco subió al poder y nombró un Gobierno al parecer verdadero.

P. —¿Continuó siendo Burgos la capital de España?

R. —Al parecer sí, pero en realidad fué Salamanca, para poder vigilar mejor a la Universidad.

P. —Y Madrid, ¿no hubiera sido más indicado?

R. —Madrid fué tomado desde el 7 de noviembre de 1936 hasta nuestros días, una vez a la semana y el Generalísimo está acostumbrado a tomar todos los días.

P. —Bravísimo. ¿Duró mucho la guerra civil?

R. —No, señor; pronto se terminó, y en vista de que no se terminaba, pues los rojos no se mostraban comprensivos, y que los perros catalanes Cambó, Ventosa, Bau y el mallorquín March querían sacar más que no ponían, las naciones amigas, en cumplimiento de compromisos anteriormente contraídos, se pusieron decididamente de parte de la España Nacional.

P. —¿Y qué hicieron?

R. —Le legione romane e las huestas da los rubios germanos arios puros corrieron, como en tempi della Storia di Spagna an auxilio da la Aspaña kontra las hordas da Viriato, los perros catalani Indivil e Mandonio, los komuneros de Castilla e tutti quanti vandidos al oro da Moskou ca pretendían volver a arruinar a la Madra Patria con la absurda rasistencia da Sagunto e Numansia.

P. —¿Por qué hablas de este modo?

R. —Es al nuovo castigliano puro e kastiso. An tiempos de la primera invasión da los barbaros nasió también el primo lenguaque castigliano.

P. —Perdona, chico. ¿No vinieron también los sarracenos?

R. —Sí, sañort. Vinieron los sarrasenos ma no nos molieron a pa- los porque nos ponímos al lado de los malos, ca Dío los ayuda kuan- do gli sono piu ca los buoni.

P. —Alá es grande y nosotros somos más grandes todavía. Vamos a ver. Y este auxilio que hemos recibido, ¿nos ha costado algo, como dicen los rojos?

R. —No, signore; niente absolutische. Ma los spagnoules somos generosos e agradesidos e se lo hemos dado todo.

P. —¿Todo, todo?

R. —Tutto, tutto, no; lo ca no les avemo donato se lo hanno tomado ellos, ca también sono kenerosos e nos han mandado armas, municioni, avionen, tanken, soldaten, generali, teknichen, aviatori e tutto il gessellschaft.

P. —Con este auxilio de nuestros superiores, ¿cómo hemos hecho la guerra?

R. —Burrall, brutal e total. Avanti la faciabamo en los frentes, ma ahora la hasemos a la napolitana e a la prusiana.

P. —¿Cómo se entiende eso?

R. —Por la retaguardia.

P. —¿Y ha tenido éxito?

R. —Molto. Un éssito che a sorprendito a la mesma impressa. Gli paquenos und las mukeras mueran komo moscas.

P. —¿No dicen las naciones democráticas que esto produce horror y repugnancia?

R. —No, ca es muy bonito.

P. —Pero ellos dicen que no lo hacen por humanidad.

R. —Ellos son molto umani ma para ellos il pollastro. Noi hasimos servir da parapeto las mukeras e los ninos an el Alkasar de Toledo e eran nuestras mukeras e nuestros ninos e nos fué molto bene ca los rocos no las atacaron e ahora hemos podido vender a buen presio el Antierro dal conda da Orgas dal Greco.

P. —Pero los rojos dicen que ellos no quieren matar mujeres y niños españoles. ¿Qué hay de eso?

R. —Ca nosotros sí porque nosotros somos alemanes e italiani.

P. —Muy bien, entonces. ¡Arriba España!

R. —Sí, sañort. Ca suba aquí arriba.

4

La no intervención

Pregunta. —Ya estamos otra vez aquí, paisano. A ver qué me dices tú de nuestra guerra. ¿Qué nombre le daremos? ¿Guerra de la Independencia, como pretenden los rojos?

Respuesta. —No, señort, por ca la Guerra de la Independencia no sa pueda haser más ca contra Fransia. Questa guerra que hasemos con Italia e Alemania es la Guerra de la Dependencia.

P. —Muy bien dicho. Y ¿contra quién la hacemos?

R. —Contra los rusos und los katalanes.

P. —Los rojos dicen que la hacemos contra los españoles. ¿Es verdad eso?

R. —¡Ca ha da sert vero! Lo ca no sa pueda desirt no es nunca vero!

P. —¿Es entonces, una guerra internacional?

R. —No, signore, porque hasemos la guerra contra los rusos e no contra Rusia e contra los katalanes e Katalonia. E Katalonia es espanyuola.

P. —¿Cuál es el papel de Alemania e Italia en nuestra amada Patria?

R. —Al da ayudarnos a fare fuggire gli invasore catalani.

P. —Muy bien; pero las Potencias ¿no decidieron que no habían de intervenir?

R. —Ja, Meinherr. Por eso hasieron al Komitè da Non Intervenzione é il Subcomitato e Lord Plymouth para regulare la intervención italo-germana.

P. —¿Y en qué consistía eso?

R. —An que Inghilterra, Francia e Rusia non intervinieran en Spagna e antonsas por ahora l'Italia Fascista e Deutschland über Alles Nazionalsocialista no intervengan en Inghilterra, Francia e Rusia.

P. —¿Y cómo lo hicieron para hacerlo?

R. —Primo se reunieron e acordaron tornarse a reunire. Después volvieron a reunirse y acordaron reunirse novamente.

P. —¿Y así sucesivamente?

R. —Ecco.

P. —Muy bien contestado. Pero Inglaterra, ¿no hizo algo?

R. —Ja signore. Un plan.

P. —¿Cómo era este plan?

R. —Británico.

P. —¿Fué aprobado?

R. —Sí, signore, al capo de un anno.

P. —Muy bien, muy bien. Y durante este tiempo, ¿qué pasó?

R. —365 días.

P. —Magnífico. Pero, ¿cumplieron el compromiso los Estados miembros del Comité?

R. —No tutti, Meinherr. Italia, Alemania e Portugal cumplieron. Los ejércitos ca mandaron a Spanien no los mandaron a Fransia, Inghilterra e Rusia. Ma las otras nasiones no cumplieron porque mandaron a los rocos grandes cantidades da simpatía e un poco da comida para ca resistiesen e hasta Austria, ca era uno de los 27 miembros

dal Comitato da Non Intervenzione hizo el Anchluss para molestar a Italia.

P. —¿En qué consiste el Plan británico?

R. —Es un plan para la retirada da voluntarii.

P. —Y ¿cómo se hará eso?

R. —Primo sa contarán los voluntarii. Dopo sa saporarán an kampos da consentrasióon construídos aspasiamenta por la Gestapo an la sona roca. Daspués sa quitaran 10.000 voluntarios e sa anbarcaran e sa llevaran a los kampos da consentrasióon da Italia e Alemania. Daspués, se serrará la frontera francesa e se controlarán los puertos rocos e sa darán darechos da beliqueransia al Gobierno nasionalista para tirar abaco todos los barcos ca vayan a llavar comida a la Aspaña Roca.

P. —Naturalmente, naturalmente. ¿Y en lo España Nacionalista?

R. —An la Spagna Nacionalista non assistono voluntarii. Todos son forzosi. ¡Ja, ja, ja!

P. —¡Ja, ja, ja! Ahora me acuerdo que te has olvidado de contestar a una pregunta. ¿Qué ha pasado durante todo este Segundo Año Triunfal en nuestra muy amada Patria?

R. —Comenzó el Rinascimento de la raza spagnuola. La sangre de la nazione, vertida nel campo di battaglia había de rinvarsi o morire. Por eso con molto buen sentido la abnegada y casta mukera nazionalista acogió con los brazos abiertos la fuerte sangre mora, la aria sangre germana y la imperial sangre italiana, para hacer la nueva pura raza española.

P. —¿Y la mujer roja falazmente disimulada en nuestra zona?

R. —Esa... per la forza, por ca no keria la purificazione de la raza. E después, al cabello al rape para ca todo al mundo la conosiera.

P. —¿Continuó el mismo Gobierno de Burgos?

R. —No, sañort; porque ese era todo militart e los militares habían de sert alamanes o italianos.

P. —¿Y qué Gobierno se constituyó?

R. —Uno prasidido por el keneralísimo e formato por los kaneales Martínez Anido, an Orden Público e Ley de Fugas; Jordana, an Negocios Extranqueros; Dávila, an Defensa, y los señores Serrano Suñer en Interiort; Conte de Rodezno, en Justicia; Andrés Amado, Hasienda; Peña Buey, Obras Públicas; Suances, Comercio; González

Bueno, Organización Sindical; Pedro Sáinz Rodríguez, Educación Nacional, y Fernández Cuesta, Agricultura.

P. —Bravo. Parece la lista de los reyes visigodos. Y de todos estos departamentos, ¿cuáles son los más ocupados?

R. —Orden Público, Negocios, Obras Públicas, a causa da la necesidad da destruir las poblaciones de la retaguardia roca.

P. —¿Por qué no hay Ministerio de Instrucción Pública?

R. —Porque con la Educasi3n hay bastante. Al pueblo sa le ha da ansañar a desir sí señort y no señort y hasert reverensias y desirt perdone y Dios guarde a Su Excelencia muchos años, y una gracia de caridad, que Dios se lo pagará con el 30 por 100 mensual de interés, y no me mate, por Dios, que no he hecho na.

P. —¿La capital de España Una?

R. —Burgos, Valladolid, Salamanca y San Sebastián.

P. —¿Y Sevilla?

R. —Guadalquivir, cuál atormentáis mi mente.

P. —Muy bien. ¿Qué sucesos principales han ocurrido durante este período de No Intervención?

R. —La llagada a la Spagna Nasional da grandes contingentes de hombres italiano und deutsche armamenten y la ocupación de tutti los lugares de compromiso par técnicos legionarios.

P. —Produjo esto algún beneficio al país?

R. —Sí, señor. Tantos desafueros dejaron maltrecho e en fiero enfado el orgullo legendario de los fidalgos castellanos e hombres de armas muy bizarros comenzaron a fablar dellos, agora en el privado de las cámaras, agora en el público de las casas e fasta de las plazas también públicas. El general Yagüe dixo un grande e famosísimo parlamento que dió con sus huesos en la cárcel, o en el tenebroso castillo del Santo don Cristóbal de Pamplona fueron con vergüenza enchiquerados en número grande, sin haber hecho otro desaguisado que el mostrar desvío con las tropas invasoras, pero fuyeron de la triste mazmorra a la primera ocasión. Después...

P. —¡Chico! Pero ¿qué es ese lenguaje?

R. —Castellano viexo, como mi viexa camisa.

P. —Pues dexalo, que te van a encerrar. Yo también pienso como tú, pero me callo la boca, ¿por qué?

P. —Por si las moscas.

R. —Eso. Ahora, para terminar, vamos a cantar una canción, pero muy bajito, bajito, bajito, bajito.

P. —Muy baxito, baxito, baxito. ¿Cuál? ¿La Camisa de la Lola?

R. —Cállate, que quien pregunta soy yo. Anda:

Los dos. —Somos pequeñitos,
mañana creceremos
y defenderemos
nuestra libertad.

R. —Está muy bien; pero lo que puedas hacer hoy no lo dexes para mañana.

P. —Es verdad, no me había acordado (*saca la pistola*). ¡Pum!
¡Pum! ¡Pum! ¡Basta de historias! A lo mejor es un espía alemán.

R. —¡Muerto estoy! ¡Soy un lucero! ¡Ausente, presente!

El Ausente. —¡Adelante!

R. —Este es mi

FIN

Historia del movimiento salvador, «L'Esquella de la Torratxa», núm. 3072 (19-VII-1938), p. [423] (1. *La sublevación*); ps. [429 i 447] (2. *La depuración*); p. [437] (3. *La invasión*), i ps. [441 i 447] (*La no intervenció*n).

SEGON BLOC: TEXTOS DRAMATITZABLES

[1]

Fang i llana

*Escena única.**Decorat. Un recó del Maresme, amb el mar i pins al fons.*

—Hola, senyor X..., quant de temps sense veure'!

—Ai, carai de Z..., si gairebé no el coneixia, tan gras!

—És tot tripa, és tot tripa. (*Encaixades i copets a l'esquena.*) ¿Ens ha vingut a veure?

—Sí. He estat unes hores a G... a veure uns amics i hem parlat una estona. Quin pànic, senyor Z..., per les eleccions! Ja les passaren ben negres...

—A G... rai que guanyaren de molts cents vots! Aquí sí que havem passat la nostra. De primer ens creïem que ho encendrien tot. Aquí, (*baixant la veu*) tots són socialistes!

—Ja m'han contat quelcom a G..., però m'han assegurat que tot estava tranquil i he pensat venir xano-xano a veure'ls. És mitja horeta de caminar... Així, no han robat ni cremat res? No han apallissat ningú?

—No! Però temíem molt per la seguretat de mossèn Joan.

—Carat! Gosarien?

—Que no sap que li tenen malícia per l'afer de l'herència dels americans.

—No en sabia pas res...

—Sí; es veu que mossèn Joan, carregat de bona fe i amb intenció d'ajudar aquella família...

—Sí, ja recordo que fou nomenat marmessor o una cosa així.

—Això mateix. I hagué d'anar a Amèrica a desenredar tot allò que diu que estava molt embolicat. Però, ara, l'embolicat és ell que ha de respondre d'una quantitat: trenta o quaranta mil duros...

—Però ¿qui els reclama?

—Els hereus i, com que ell no els paga, l'han tirat al jutjat.

—¿S'han atrevit?

—Tractant-se de diners no es respecta ni les sotanes.

—Però ell respondrà i quedarà net.

—Sembla que ho té brut. (*Baixa la veu.*) Dit sigui entre nosaltres, em penso que mossèn Joan té culpa, ei, si és que un capellà pot tenir culpa. Però la llei és la llei i està acusat d'estafa.

—D'estafa? D'estafa, un capellà? On hem arribat! ¿Però es creuen aquests heretges que poden fer un atropell semblant? Res!! Portar un capellà al jutjat com un delinqüent qualsevol! Com si fos un comunista o un rabassaire qualsevol que pensés en la repartidora.

—Amb la seguretat que mossèn Joan no hi ha pensat pas en la repartidora, puix que s'ho ha quedat tot per ell.

—Ah. Però vostè creu...?

—S'ha de creure perquè està provat.

—No pot ésser, home. És a dir, no sé... si no fos que mossèn Joan s'hagués quedat amb els diners per fer alguna obra gran de caritat...

—I com que la caritat ben entesa comença per un mateix...

—Vaja, vaja, que tot això deu ésser alguna venjança política. Com que ell sempre ha combatut la disbaixa dels de baix i ha estat sempre un defensor de la propietat i de la religió, és clar, el deuen haver trobat descuidat...

—També podria ésser. Però tots sabem que un capellà no pot fer res que no sigui el que la seva missió com a clergue li té encomanat i ell ha fet una mica de tot... Sí, Sí, senyor Z..., mossèn Joan ha fet molt, molt, fora del que la religió li té encomanat. Coses que es saben i coses que es sospiten.

—(*Una mica desconfiat.*) Vostè és un enemic seu!...

—Abans li hauria dit: «Déu me'n guard!» Ara ja li puc dir, que no m'és simpàtic mossèn Joan. És d'aquells que fa mercès i favors però els cobra. Jo crec que, si ell hagués volgut, hauríem tirat per terra el Sindicat Agrícola que només fa que perjudicar els negociants i no ho féu...

—Vaja, vaja, senyor X..., no atropelli un caigut...!

—És que abans no el podia atropellar. Era massa fort. Si bé li he d'agrair que, quan venien eleccions, sempre treballava per als amos. Els vots que arribava a treballar! Per això, era un espasa...

—Ho veu? Ho veu? Un home així no se'l pot embrutar.

- Però el condemnaran.
 —No serà tant.
 —Per lladre.
 —Pobret. Es posarà malalt.
 —Ja fa temps que el fa, però no li val... (*Baixa més la veu.*) Jo, d'ell hauria fugit...
 —Quan no ho ha fet és que té la consciència tranquil·la.
 —No. És que ha badat i quan ha volgut fugir ja el vigilaven.
 —Ah! Ah! En quin temps hem arribat...! Bé, el deixo que encara vull anar a saludar els amics de...
 —Passi-ho bé, senyor X...
 —Records a la família.

Teló.

Fang i llana, «L'Esquella de la Torratxa», núm. 2962 (10-IV-1936), ps. 234-235.

[2]

Els llimbs

Escena única. Dins d'una església, en un recó fosc. Dues beates, fadrines, de trenta-vuit anys.

—És inconcebible com es fa persecució contra els pobres capellans!

—Digui, digui, si fa por!

—Tenen barra, els diaris d'esquerra, de dir que un rector d'un poble de les Castelles tirà una bomba contra una casa on es reunia gent d'esquerra.

—Però ja poden dir, ja. Ben segur que la bomba la tiraren els d'esquerra mateixos per poder culpar aquell senyor rector.

—I és clar que fou així! Com que, ara, tenen tots els jutges a favor seu, faran els disbarats que voldran.

—Veu? És el que jo deia! Si abans de les eleccions haguéssim emprat més energia i apretat fort i haver fet que la gent de les presons no hagués pogut sortir, d'altra manera aniria.

—No s'havia d'haver portat ningú a la presó.

—Vol dir?

—Els havien d'afusellar tots abans; ara no ens passaria el que ens passa...

—Hem pecat de massa bondat. (*Entra un clergue jove.*) Oi, mossèn Lluís?

—¿De què es tracta?

—Els estàvem compadint. Quin viure! Quin viure!

—Ja ho podeu ben dir! Aquesta és la llibertat que ens donen els qui s'omplen la boca d'aquesta paraula. Ara mateix, un clergue del Maresme, un sant, acaba d'ésser tancat a la presó model.

—I ara! Pobret! I l'hi hauran tancat perquè sí. Per caprici!

—No! Per haver administrat honradament una quantitat que es podia considerar perduda si no és per la seva intervenció.

—I era molt?

—Cinquanta mil duros.

—Tira peixet. I en què es funden per a fer un atropell semblant.

—Els hereus d'aquell capital li exigeixen que el torni, com si cinquanta mil duros es trobessin en qualsevol recó de sagristia.

—Però què en féu dels cinquanta mil duros?

—No els hi he dit que els administrà? Emportat del seu bon cor els degué fer servir per a obres santes, de caritat o de culte, i ara, el materialisme dels homes que dins llur petitesa no poden comprendre la grandesa nostra, el condemna per lladre.

—Pobre home!

—I encara, fent un joc de paraules sacríleg, hi ha qui s'atreveix a dir-nos que tenim la pell d'uralita.

—Hi tenim el senyor Bisbe...

—Vostè també?

—Ai, perdoni, i que em perdoni Déu. Se m'ha encomanat la gosadia endimoniada del carrer.

—Queda perdonada en gràcia que tots anem de bòlit.

—Ah! Però que no juguïn gaire! Que vegin el mirall de Mèxic!

- Vostès són unes abnegades!
 —Encara que se'n rigui! Jo faria amb gust de cantinera d'un regiment de l'exèrcit sant.
 —I jo, a l'armeria, feinejant amb els fusells...!
 —Si això arribés...
 —S'ha de comptar amb nosaltres. Amb les dones...
 —Gràcies, gràcies. Però vostès ja saben que mai no les hem oblidades. Quantes, quantes batalles no hem guanyat gràcies a vostès? Oh! Les dones!

Teló.

Els llimbs, «L'Esquella de la Torratxa», núm. 2965 (1-V-1936), ps. 285-286.

[3]

Diàleg d'actualitat

- Caram! Vostè per ací, senyor Romeu? Jo el feia a fora...
 —A fora? I per què?
 —Veurà. Com que vostè era soci de la Lliga i...
 —Què diu, ara? Jo soci de la Lliga? No ho torni a dir, fàcim el favor.
 —Ah, no? No era vostè el que volia a totes passades que jo me'n fes...
 —Està equivocat. Del tot equivocat. Jo, soci de la Lliga? I ara! No ho torni pas a dir!
 —Però vostè no feia propaganda per la candidatura d'ordre...
 —Fugi, home, fugi! Jo sóc i he estat sempre republicà. D'esquerra, sap?
 —Vostè?
 —Jo, sí, jo. Dels més esquerrans. Tirant al socialisme, sap?
 —Però... no era del Sometent, vostè?
 —Miri. Em perdonarà, que tinc pressa. I no ho digui, això que ha dit. Algú el podria escoltar...

—Estigui bonet, senyor Romeu. Estigui bonet.

—Salut!

Diàleg d'actualitat, «L'Esquella de la Torratxa», núm. 2984 (10-X-1936), p. 580.

[4]

El diàleg de la setmana

El diàleg és entre uns ciutadans. L'un, En Fuster, és del tot afecte a la causa antifeixista. L'altre, el senyor Ginjoleda, és un escèptic i pessimista sempitern. Dubta amb freqüència i, com sol passar, els seus dubtes són fatals. Es troben al cafè i diuen:

Fuster. —I ara! Quina cara féu! Si esteu transmutat!

Ginjoleda. —I tant! No me'n parreu! Encara tremolo...

F. —Per les bombes?

G. —I doncs? La pròpia i jo érem al *cine*. Passaven *La toma de Siétamo* i jo li deia: «No sents? Fixa't com sonen, aquestes canonades; mai no hauria dit que el soroll fos de tan bon *filmar!*» A la tercera canonada hi va haver unes corredisses! A la quarta, el *cine* era buit!

F. —Però tot això que m'explica no té res d'espantós!...

G. —Per a vostè, que és tan babau, potser no. Però per a mi i la pròpia! Nosaltres noensem com vostè; no som de la flamarada, sap? A nosaltres, les canonades ens esperen!

F. —Però si les canonades les tiraven els seus amics!

G. —Què sabien ells! Miri quin va ésser, el nostre calvari: vàrem haver de passar-nos tres quarts d'hora ajeguts al carrer. Encara estic refredat avui!

F. —Un refredat rai!

G. —I l'espant, què? Com xiulaven!

F. —Qui, els vigilants i els serenos?

G. —Fugi, home! Les bales! Els obusos!

F. —Ah!

G. —I el suplici no se'ns va acabar pas allí. En arribar a casa, valga'm...

F. —(*Ràpid.*) Qui?

G. —Què sé jo! En arribar a casa, vàrem trobar el terrat ensorrat. Sort dels veïns del pis de sota, que ens van aixoplugar. Si no, hauríem hagut de dormir al ras!

F. —El càmping és molt higiènic.

G. —Rellamp! Però poc tranquil·litzador, si hi ha la teulada d'un ensulsiada. I si teniu tots els mobles esbotzats...

F. —A qui donarà la culpa? Als militars, suposo!

G. —I a vostès! Per què no guanyen la guerra d'una vegada?

F. —Nosaltres fem els possibles. I vostè, els fa?

G. —No és cosa meva.

F. —Ànsia! Si tots penséssim el mateix... Vostè pot fer alguna cosa. No protestar de les petites coses, per exemple. Els seus mals són insignificants. El greu són les setze víctimes. El greu és Màlaga. I Madrid!

G. —Ui! Quants pobles que anomena!

F. —Els que vulgui. Però vostè, amb el seu derrotisme, fa més mal que els facciosos.

G. —Home!

F. —No hi ha home que hi valgui. En lloc de criticar, de posar citzània, treballi per la causa. Tots anirem millor, veurà.

G. —Home, home!

F. —(*Fort.*) Sí, senyor! Els que són com vostè, ens perjudiquen més que els abusos.

G. —Caram! No cridi tant.

F. —(*Més fort.*) És que vull que em senti.

G. —Ja el sento, diable!

F. —(*Molt més fort.*) I vull que em sentin els que pensen com vostè!

[5]

Allò que s'ha de fer amb mètode
(Diàleg sense comentaris)

- La cèdula, vol fer el favor?
—Sí: vegi-la.
—Molt bé. I el certificat de naixement?
—També el tinc.
—I el de bona conducta?
—Tingui'l.
—El rebut de l'*inquilinat*?
—Ho porto tot. Miri-se'l.
—I la fe de baptisme?
—També. Ací la té.
—La carta de treball, doncs?
—Tot, tot. Tingui-la.
—El títol de xofer?
—Vegi'l.
—I el carnet professional?
—Ací.
—I el sindical?
—Miri-se'l.
—I el passaport?
—És aquí, també.
—Molt bé. Vostè dirà, doncs, què vol.
—Una *paquetilla* de trenta.

Allò que s'ha de fer amb mètode (Diàleg sense comentaris), «L'Esquella de la Tor-ratxa», núm. 3004 (19-III-1937), p. 138.

[6]

**Conversa de Don Miquel i la senyora Maria
arran de la gran desgràcia**

*(Tot esperant un tramvia
dels que han perdut la mania
d'anar pel Passeig de Gràcia.)*

—¿Què me'n diu de Teruel,
senyora Maria?

—Calli, calli, don Miquel!
Tot és fantasia...

—Si els diaris en van plens
i la ràdio en parla!

—Deixi'ls dir! La gent són bens
i cal enganyar-la.

—Diu que van molt endavant
els d'aquesta banda...

—Aviat recularan,
que ara hi ha l'Aranda!

—Ni franquistes i estrangers
no desfan la línia.

—De moment... però després...
Pensi en Abissínia.

—Si els soldats italians
guillen com les dones!

—Són valents, són elegants:
nois de cases bones.

—Fins els moros tenen por
i giren la cara!

—Ja veurà si En Moscardó
s'hi posa i diu: ara!

—El nombre de presoners
diuen que és fantàstic...

—Però, sap? tot són obrers
i homes que fan fàstic...

—Ens han pres canons i tancs
de totes les mides...

—Don Miquel, m'encén les sangs
amb tantes mentides!

—¿I com queda el pavelló
de la nostra Espanya?

—Sempre queda molt millor
que el del senyó Assanya.

—El saber dels alemanys
¿serà una fal·làcia?

—Amb els seus ridículs planys
crida la desgràcia.

—¿I la força omnipotent
del gran Mussolini?

—Es tortura a gratcient...
Que Déu l'il·lumini!

—¿I com és que el Sagrat Cor
tot de sobte ens deixa?

—Don Miquel, faci el cor fort
com faig jo mateixa.

Conversa de Don Miquel i la senyora Maria arran de la gran desgràcia, «L'Esquella de la Torratxa», núm. 3045 (31-XII-1937), p. 803.

[7]

La diada dels tres dies del llibre
Diàlegs sota els paraigües
(i... si no plou, plourà l'any que ve.
Nosaltres veiem venir les coses de lluny)

I. L'APERITIU

—Quant de temps sense veure-la, senyora Tuietes!
—Ai, no me n'havia adonat! Com estan?
—Miri, anar passant. Ja s'ha firat?
—Veurà, és la diada.
—Naturalment. I com se'n diu d'aquest llibre?
—*Carmencita o la buena cocinera*.
—Quin títol més tendre! És una novella?
—Un drama.
—Ja veu! Trist?
—Passador.
—L'ha comprat per a la nena, potser?
—Per a tota la família.

—Què em conta? I amb un sol exemplar en tindran prou per a tots?

—Sí, senyora. Perquè ens ho anirem repartint. Cada dia, a les hores de dinar i sopar, mentre els altres menjaran la mica que Déu ens dô, n'hi haurà un que anirà llegint en veu alta...

II. ARTS I OFICIS

—M'han dit que havia sortit un llibre nou sobre planxisteria...

—No sap el nom de l'autor?

—Alguna cosa així com Puig i Ferrer... Ferrarrons... Fermenter... Ferreter...

—Ah, ja! És a París.

—No me'l podria fer enviar?

—Hauríem de demanar l'extradició...

III. SUBSTITUTIU

—Que té *Aloma*?

—L'he acabat. Només em queda Alomar.¹⁵

IV. ELS RENEGATS

—La *Fidelitat*, de Josep M. de Sagarra?

—Era un «cuento», home!

—I *La tia d'Amèrica*, de Carles Soldevila?

—Una excusa.

—I les *Cartes de lluny*, de Josep Pla?

—No passen de la zona facciosa.

15. És un joc de paraules amb el títol de la novel·la *Aloma*, de Mercè Rodoreda, i el primer cognom de l'escriptor i polític mallorquí Gabriel Alomar i Vilallonga (Palma de Mallorca 1873 - el Caire 1941), el qual, des del 1937, fou ambaixador de la República espanyola a Egipte.

- I *La Benplantada*, de Xènius?
- Li ha girat l'esquena.
- I *La Dolorosa*, de Gassol?
- Se'l pren en broma.
- I *La caravana*, de Millàs-Raurell?
- S'ha estacionat a França.

V. L'ENCÀRREC

—Ecolti, jove: ¿Que té una novel·la que en dien *La hija del obrero o el noble sin entrañas*?

—No ho sé... Hauria de mirar-ho al magatzem.

—Ja li diré què hi passa... És una noia que l'han deshonrada i, quan el seu pare ho sap, la treu de casa.

—Què ha de fer l'«obrero»?

—Trenca el cor, cregui'm. Sobretot quan ella es troba abandonada al carrer, en una nit d'hivern...

—Amb la neu que cau...

—Que l'ha llegida?

—Em sembla recordar-ho vagament...

—És clar: n'han de llegir tantes vostès, que no sé com se les poden ficar al cap. I ve que un vespre ella s'està arrupida en un portal, i passa un cotxe.

—El d'un marquès.

—No; d'un «conda».

—Ah, sí, sí: «conda». El cotxe s'atura... els quatre cavalls renillen...

—Quatre? Em sembla que n'hi posa de més.

—Com que jo no he de mantenir-los!

—També té raó. Però posem-n'hi dos, no li sembla?

—Si li va millor, deixem-ho a un.

—No ve d'ací. Un dia és un dia.

—I és clar, dona.

—Llavors el «conda» baixa del cotxe, agafa la noia, que, pobreta, havia tingut un treball de «dabilitat», la fica dintre i se l'enduu al seu «palacio».

—Quin brètol!

—No me'n parli! Un cop hi és, fa encendre totes les làmpares i li fa servir un gran «banquete», i la fa tornar en si amb xampany i vins dels més bons.

—I litines.

—No ho recordo. Me la va explicar, fa vint anys, una amiga que treballava amb mi en una fàbrica de passamaneria que hi havia al carrer de Carretes, cantonada al de l'Aurora.

—Sí, sí, doncs... I un cop retornada, la fa vestir amb un vestit preciós...

—Això mateix! De fai.

—De fai o de ceneté?

—És igual, per al cas. Se n'encarreguen tres minyones.

—I la cuinera.

—Vol dir?

—Li falla la memòria, ja ho veig. La cuinera li corda les botines. És llavors que la noia diu: «Mi cuna es demasiado humilde para unos zapatos tan preciosos...»

—Pobreta! I quan la tenen vestida, que sembla una princesa, la porten a un llit ple de blondes i de cintes.

—I la tornen a despullar.

—Volen fer-ho, però no poden. Ella endevina que el «conda» vol abusar-ne i crida «¡Madre mía! ¡Madre mía!». I la seva mare, que anava a fer feines al palau del «conde», sent els crits, li coneix la veu, i es presenta.

—I diu: «¡Hija de mi alma!» I s'abracen. I s'acaba la primera part.

—Això mateix. Ja veig que sap quina novel·la vull dir.

—Ara, sí. Acabo de vendre l'últim exemplar que me'n quedava.

—I no me'n podria fer un altre per a mi?

—Si em promet tornar un altre dia...

—L'any que ve, si no tenim cap desgràcia.

—Doncs vagi-se'n descansada.

—Posi-m'hi força sants, sent? I la lletra que sigui una mica grossa...

—Li prometo que quedarà contenta.

—Bé, doncs, fins l'any vinent. I estigui bonet, jove.

—Igualment, senyora...

VI. ESPECIALITZACIÓ

- Té algun llibre d'art?
- En català o en castellà?
- És igual.
- Vegi: *El arte de ser mardre; El arte de aprender a nadar sin maestro; El arte de hacerse rico; El arte de fabricar jabones...*
- No, no; res d'això... D'art, d'art...
- Ah, ja! Vegi: *Summa Artis; Historia del Arte; Arte y Cinematografía...*
- Tampoc, tampoc... De la pesca amb Art.
- Ah!... Entesos! Ací ho té: *El arte de ser bonita...*

VII. CALENDARI

- Voldria fer el favor de *La mort i el Diable*, de Pompeu Gener?
- No el puc servir.
- I les *Trobes de Mossèn Jaume Febrer*?
- Està esgotat.
- Doncs *El capital*, de Marx...
- Acabo de vendre el darrer que em quedava.
- I les poesies de Josep Abril?...
- Tampoc no el puc servir.
- Ja veig que no farem res.
- No li aniria bé el *Bloc Manelic*?

VIII. SEGLE DE PLOM

- Que té Pemán?
- Sí, senyor.
- I Fernández Flórez?
- Sí és servit.
- I Marquina?
- Complet.

- I Ardavín?
- Trüü.
- I Giménez Caballero?
- Alguna cosa.
- I Marañón?
- Tot.
- I Caballero Audaz?
- Tant com vulgui.
- Doncs foti-se'ls al cul.

La diada dels tres dies del llibre. Diàlegs sota els paraigües (... i si no plou, plourà l'any que ve. Nosaltres veiem venir les coses de lluny), «L'Esquella de la Torratxa», núm. 3068 (17-VI-1938), ps. [360-361].

[8]

La lliçó de geografia de l'Europa Central

- Professor.** —Vostè sap on és l'Europa central?
- Alumne.** —Deixi-me-la buscar cinc minuts. Aquí, al centre del mapa.
- P.** —Quants països la integren?
- A.** —Alemanya, Àustria, Txecoslovàquia...
- P.** —En quina geografia estudia, vostè?
- A.** —Ai, sí!! L'Europa central està formada per un sol país: Alemanya. No me'n recordava.
- P.** —Exacte. Els límits d'Alemanya, quins són?
- A.** —Ahir, a un quart d'onze en punt de la nit, eren a la Rússia subcarpàtica. A hores d'ara, potser Alemanya ja limita amb la Xina.
- P.** —No faci conjectures i atengui's als fets. Què és la Rússia subcarpàtica?
- A.** —Vol dir la Ucraïna carpàtica?
- P.** —Vostè es refereix al nord d'Hongria?
- A.** —No: volia parlar del sud de Txecoslovàquia.
- P.** —I on em deix l'Eslovènia?

- A. —Vol dir Bratislava?
- P. —No! Estic parlant de Nitreslavònia!
- A. —Miri, jo estudio en els mapes de Ciano i de Ribentropp.
- P. —Mal fet, cal estudiar amb els de Munic. On són els sudets?
- A. —A la... Perdoni: anava a dir una mala paraula.
- P. —No s'estigui de res.
- A. —Txvallkowski!
- P. —I vostè sap on para Àustria?
- A. —Ah, ah, ah! I vostè també ho sap!
- P. —Jo sóc el professor.
- A. —Doncs si vostè és el professor, dibuixi'm la frontera txeco-hongaresa.
- P. —Avui no tinc temps.
- A. —Que espera a llegir *La Dépêche*?
- P. —Desvergonyit! El suspèndré. No se'n dóna vergonya de no saber geografia?
- A. —D'altres, sabent-ne molt menys, han arribat a...
- P. —Vostè té una tendència inacceptable a parlar per al·lusions. Acabaran intervenint-lo.
- A. —I a vostè, internant-lo.
- P. —Queda suspès de geografia.
- A. —Em tracta així perquè sóc una minoria. Demà escriuré a Hitler. Demanaré que em doni classe lord Runciman. I vostè, per poc que badi, es trobarà sense tarima, sense mapa i sense tinter.
- P. —Poca-vergonya!
- A. —I no protesti, o sinó ens veurem obligats a annexionar-nos el seu sou!

APÈNDIX 1

«L'humorisme català durant la guerra», per Pere Calders

Quan el Sindicat recollí *L'Esquella* de casa del vell López, el tiratge establitzat era d'uns 2.500 exemplars, amb el qual anava vegetant i acumulant anys. L'únic interès que oferia als seus pocs afavoridors habituals, era la pàgina central, en la qual el dibuixant Opisso representava multituds, amb detalls que engrescaven al tipus d'aficionats que l'Opisso havia creat amb el seu gènere. La resta gràfica del setmanari l'omplia quasi exclusivament, el dibuixant «Picarol», que es deixava dominar per l'estancament de *L'Esquella* i dibuixava d'esma. El text no oferia cap mena d'interès, i va crear una literatura de barberia que ja era invocada popularment per a establir determinades definicions.

Les comissions creades pels sindicats van rejuvenir *L'Esquella*, i els barcelonins van correspondre l'esforç. El tiratge va pujar immediatament a 5.000 exemplars, que d'una setmana a l'altra ja foren insuficients, i s'arribà de seguida als 7.000.

L'Esquella creixia més de pressa del que havíem previst, i aviat el palau del marquès de Barberà [a l'avinguda del Portal de l'Àngel, núm. 9], tan ple d'altres activitats, va resultar petit. Per altra banda, *L'Esquella* demostrava que podia anar sola, i la tutela del sindicat, que estava absorbit per altres missions que mereixien la seva atenció preferent, era un nosa. Aleshores nasqué el propòsit de cercar casa per a *L'Esquella*, i donar-li la vida pròpia que reclamava. En aquella època eren possibles molts prodigis, i uns quants dels dibuixants de *L'Esquella* ens dedicàrem a realitzar el d'allotjar dignament el setmanari renovat.

Recordo que, per grups, seguírem els carrers de la ciutat amb l'aire de buscar pis, i que arribàrem tard en algunes possibles incautacions magnífiques. Finalment, algú descobrí la torre que un ex-fabricant de teixits tenia al carrer d'Aragó, gairebé xamfrà amb el Passeig de Gràcia. Era una casa amb planta baixa i dos pisos, i un jardí que feia un gran efecte. Però hi havia un inconvenient: algú l'havia vist abans que nosaltres, i era utilitzada, unes hores cada setmana, per a donar classes a gent gran d'alguna misteriosa matèria. Ens va semblar que era malversar desproporcionadament una casa, i llavors, també una mica incontrolats nosaltres mateixos, cal confessar-ho, ens apoderàrem de la casa amb una mena de joc de mans, de manera que quan els estudiants madurs es presentaren un dia a prosseguir la seva feina, es trobaren amb què allò ja era la redacció i l'administració de *L'Esquella*.

En aquella torre de senyors, *L'Esquella* va conèixer la millor època de la seva vida. Arribà als 10.000 exemplars i no va aturar-s'hi, seguia ascendent,

trobant nombrosos estímuls i ajuts. Teníem el projecte de fer de *L'Esquella* un gran setmanari i ens entrà l'ambició de millorar-la imprimint-la amb el procediment «offset», que permetria als dibuixants lluïments gairebé impossibles per a la tipografia, i donaria a la publicació un aire de modernitat que ens feia molta il·lusió. I ho aconseguírem: *L'Esquella* fou el primer setmanari humorístic de Catalunya imprès amb aquest procediment. Mentre hi hagué bon paper, les portades de *L'Esquella* mantingueren una gran qualitat.

Comptàvem amb un equip de ninotaires sense precedents, almenys pel que fa a la quantitat, a casa nostra, i àdhuc a fora, en setmanaris que jo hagi conegut o dels quals en tingui referències. Hi havia els dibuixants Nyerra, Subirats, Friedfeld, Tona, Tísner, Apa, Alloza, Martí Bas, Goñi, Graus, Bofarull i jo, i més endavant s'hi afegiren Guasp i Riera. I no es tractava pas de simples col·laboradors, sinó de dibuixants de planta, que ens passàvem la meitat de cada dia pensant la manera de millorar *L'Esquella*. El text anava a càrrec de Feliu Elies, Àngel Ferran, Tísner, Alloza, Josep Maria Francès, Guasp i jo, ajudats per col·laboradors de qualitat que trametien treballs amb freqüència.

En aquells primers dies de la guerra prenia cos la figura de l'incontrolat, voltada de vaguetats, i que alguna organització feia servir de recurs per a treure's la responsabilitat de determinades actuacions. Els incontrolats subsistien a base de voltar-se d'un ambient de terrorisme i constituïen una de les especulacions de més envergadura i més malintencionades d'aquells temps. A la por general que inspirava aquesta institució, es devia que fossin molt pòques les veus que s'alcessin per a condemnar-la i combatre-la, i la premsa, en general, s'abstenia de reflectir l'odi popular que inspirava, odi que, degut a aquests silencis, s'anava congriant cada vegada amb més força.

La gent de *L'Esquella* ens decidírem a recollir aquest estat d'opinió i a donar-hi publicitat, combatent els incontrolats amb una arma que, a Catalunya, sempre ha estat molt efectiva: posar-los en ridícul. L'empresa tenia el seu risc, perquè algú ja havia pagat la vida [amb] intents similars,¹⁶ però ens lliuràrem a la feina amb un gran entusiasme.

16. Es deu referir a l'assassinat per pistolers de la FAI, el 24 d'agost de 1936, de Josep M. Planes, escriptor i director del setmanari satíric *El Be Negre* [vegeu Jordi FINESTRES, *José María Planes (1907-1936): memòria d'un periodista assassinat* (Barcelona, Col·legi de Periodistes de Catalunya, 1998)]. Segons Carles Fontserè, l'assassinat de Planes «va espantar de tal manera els dibuixants Feliu Elies i "Tísner" que tots dos fugiren precipitadament a França. Feliu Elies ostentava la presidència honorífica del SDP des de la seva fundació i amb el pseudònim d'"Apa" era col·laborador regular d'*El Be Negre*. Sobre d'ell i d'en "Tísner" penjava una amenaça dels anarquistes de la FAI, que no els perdonaven la verinosa campanya de premsa contra els sindicats de la CNT durant les vagues que serviren de pretext a l'aixecament militar» (FONTSERÈ, *op. cit.*,

Vingué de seguida la demostració de què [sic] no anàvem errats: es ven-gueren 20.000 exemplars de *L'Esquella* i el tiratge anava progressant d'un nú-mero a l'altre, fins arribar a la xifra de 68.000 exemplars, màxima a Catalunya en setmanaris d'aquell tipus i, suposo, també en els de qualsevol altre caràc-ter. I tinguérem la demostració, al mateix temps, que el risc acceptat no era imaginari. Ens arribaren anònims amenaçadors, i notes del mateix to avalades amb segells que, en aquells dies, tenien una gran força obligadora. Com que hi havia la intenció de prosseguir pel camí emprès, sense cedir a les coaccions, va fer la seva aparició a la redacció un element que, tenint en compte el ta-rannà de tots els que hi treballàvem i la feina civil que fèiem, donava a la casa un to pintoresc: les pistoles i les bombes de mà.

Les bombes de mà van ésser objecte d'una gran tafaneria. Eren de manu-factura primitiva, de forma ovoidal i amb un clau en un dels extrems, man-tingut fora de la bomba per una molla en espiral. En cas de necessitat, calia donar un cop amb el clau damunt un objecte dur, i llençar la bomba. Tenint en compte que l'ús al qual estaven destinades era de caràcter en podríem dir domèstic, per a ésser usades dins de casa, les bombes significaven una belli-cositat una mica desballestada. Però allí es quedaren exposades en el bufet de l'ex-fabricant de teixits, per esverament dels visitants de *L'Esquella* i de tota la gent que hi treballava.

Les reunions per a la confecció de cada número, tenien lloc a l'ex-menja-dor de la torre. Hi prenien part tots els dibuixants i redactors del setmanari, es feia una llista dels temes d'actualitat i cada un hi podia dir la seva. Els acu-dits, bons i dolents, sortien barrejats de la conversa i la selecció dels millors era feta per aclamació. Es repartien els acudits entre els ninotaires tenint en

ps. 266-267). Sobre «Apa» i *El Be Negre*, vegeu TORRENT I TÀSIS, *op. cit.*, ps. 777-778; *Apa*, pròleg de José Corredor Matheos, traducció i notes de Josep M. Cadena (Barce-lona, Taber, 1970); Josep M. CADENA, *L'Apa, un desconegut*, «Serra d'Or», núm. 140 (maig de 1971), p. 30; ídem, *El Be Negre, enyorat*, «Serra d'Or», núm. 151 (abril de 1972), p. 75; AVELLÍ ARTÍS-GENER, *La confecció del setmanari*, dins *Tísner revela les in-terioritats de «El Be Negre»* (Mataró, L'Aixernador, 1990), ps. 9-21, i ESCAMILLA I FI-NESTRES, *op. cit.*, ps. 69-74. En un article recent, Víctor Alba, un altre dels testimonis d'aquell període que ens ha deixat, recordava la tradició de revistes satíriques i humo-rístiques, entre les quals destacava «El Be Negre» «que desaparegué amb la Guerra Ci-vil i que durant uns quants anys havia fet tronar i ploure amb els poemes satírics de Sa-garra i els dibuixos, entre d'altres, de Tísner. Molta de la gent d'«El Be Negre» es passà al PSUC i escrigué a l'«Esquella», que fou el seu òrgan, diguem-ne, satíric (jo diria que de delació dels poumistes quan començà la persecució després de l'assassinat d'Andreu Nin)» (Víctor ALBA, *Minoria d'un. Ja no es donen cops de puny?*, «Avui», 8-VIII-2002, p. 16). Com a mostra del tipus d'humor i de sàtira que es practicava a «El Be Negre», vegeu-ne, a l'apèndix 2, alguns comentaris teatrals de la secció *El Be a les fosques*.

compte la millor adaptació de l'estil de cada un al peu que havien d'il·lustrar, de manera que rarament l'acudit era del qui signava el dibuix.

L'Esquella tingué moments molt afortunats, i algun dels seus acudits conegué una gran popularitat. En recordaré uns quants, dels que m'han restat a la memòria com a més bons.

Al principi d'ésser organitzats a Barcelona els serveis de Defensa Passiva, les sirenes d'alarma contra incursions aèries sonaven molt feblement, fent que els habitants d'algunes barriades no poguessin sentir-les. *L'Esquella* publicà un dibuix en el qual es veia una d'aquestes sirenes i a sota unes quantes persones. Una d'elles deia: «Té. Ja ens toquen allò que no sona».

Quan els incontrolats assoliren el seu màxim de popularitat, i les organitzacions que cometien excessos els feien servir de cap de turc, atribuint-los tota mena de malifetes, fou publicat un ninot que figurava un marit sorprenent la seva dona amb un altre home. La dona deia: «No facis mals pensaments. Es tracta d'un incontrolat».

I coincidint amb la febre dels controls de carretera, quan era precís ensenyar els papers a cada tombant de camí, el d'un control que aturava un cotxe. El control demanava: «El full de ruta?» I el del cotxe responia: «El full de ruta sou vós!»

Abans d'organitzar-se l'Exèrcit Regular, era costum que alguns milicians es passegessin per la reraguarda armats fins a les dents. Això va ésser causa d'incidents com el que tingué lloc en el restaurant «Gambrinus» on dos milicians es barallaren i un d'ells agredí l'altre amb una bomba, resultant uns quants ferits. *L'Esquella* publicà el dibuix de l'interior d'un cabaret, en el qual hi havia un rètol que deia: «Els dijous es regalen bombes a la concurrència».

Després dels fets de maig, durant els quals la redacció del setmanari va córrer el perill d'ésser assaltada, *L'Esquella* publicà una contra portada amb un dibuix de Nyerra, representant uns arbres del Passeig de Gràcia. Al peu dels arbres i enfilats per les branques, hi havia uns quants homes tirant trets. El text deia: «Pel maig, cada dia un raig».

És de *L'Esquella*, també, l'acudit que ha fet tanta fortuna del fatxenda de cafè que diu a un amic seu: «Li vaig donar una bufetada que van tocar les sirenes».

* * *

La vida interior de *L'Esquella* era, és el menys que en puc dir, molt original. Tots els dibuixants del periòdic, i d'altres que no ho eren, però que es dedicaven a la propaganda gràfica de guerra, treballàvem a la torre del carrer d'Aragó. Hi havia, a més, els encarregats d'administrar *L'Esquella*, que vetllaven per la seva creixença.

El dibuixant Bofarull tenia la família a Esparreguera, i cada nit l'anava a veure i es quedava a dormir al poble. En Bofarull havia requisat un cotxe, que arribà a les seves mans per un procés d'eliminació: era tan dolent que ningú no el podia utilitzar per a cap feina de compromís. Però ell trobà la manera de treure'n partit. Cada vespre, a l'hora d'anar a Esparreguera, carregava una bicicleta dalt del cotxe, i els dies que el podia posar en marxa, arrencava sollosument carrer Aragó enllà.

El secret de la bicicleta era el següent: abans d'arribar a Esparreguera hi ha una pujada en la qual el cotxe perdia l'alè i s'encallava. Aleshores, en Bofarull muntava a la bicicleta i arribava al poble; l'endemà, de bon matí, utilitzava la bicicleta per a retornar al lloc on havia deixat el cotxe i aleshores el girava de cara avall i aprofitant la baixada, si tenia sort, engegava el motor i podia retornar a Barcelona.

L'altre xòfer de la casa amb veritable vocació era en Tísner, el qual s'en-carregava sovint de comissions fora de Barcelona. Acostumava a sortir de la ciutat amb els papers tot el ben arreglats possible, però a l'època dels comitès locals això servia de molt poca cosa. Un dia, durant el qual en Tísner comprovà que viatjava per una zona on els documents que portava no eren vàlids, es va fer el propòsit de seguir endavant fent trampa. I en el primer control que trobà va alentir la marxa i, sense parar el cotxe, digué: «Sóc fill de l'alcalde de Buenos Aires». El control es va quedar bocabadat i en Tísner seguí carretera enllà.

Durant el temps en els quals els incontrolats es dedicaren a fer requises, un grup d'ells va presentar-se a casa de Josep M. Francès, i després de fer una inspecció general, optaren per emportar-se'n la màquina d'escriure. Quan ja eren a la porta, l'escriptor tingué una inspiració. «Aquesta màquina no us farà servei —els digué—. Només pot escriure en francès». Els altres es van queixar de tenir mal dia i retornaren l'eina al seu amo.

L'anecdota d'aquella època relacionat amb *L'Esquella* es faria interminable. Recordaré, per acabar aquest breu repàs, la visita que ens va fer l'«Artículos Numerados». Aquest home, que era un dels tipus populars de Barcelona, era un vellet menut, prim, amb una barbeta a la italiana que li donava caràcter. Era el creador d'un sistema comercial i filosòfic que consistia a donar a cada cosa, en comptes d'un nom, un número. Ell aplicava el sistema a la seva vida, d'una manera radical i amb una gran intransigència. Portava una gorra de plat amb unes lletres pintades que deien: «Artículos Numerados», i venia una colla de petits objectes als afavoridors del sistema, que es comprometien formalment a fer les comandes utilitzant sempre números, i de cap manera noms.

Un dia, es va presentar a la torre de *L'Esquella* demanant pel director, pel redactor en cap i per tots els qui volguessin escoltar-se'l. Un cop fou rebut es va treure un manyoc de papers de l'infern de l'americana, i trià un retall que

ens va allargar com a carta de presentació. Era un tros d'*Esquella* de molts anys enrera, en el qual hi havia un article de Santiago Russinyol parlant d'«Artículos Numerados».

«Em portava molta voluntat En Santiago» ens digué. I per tal de fer més impressió, afegí que feia més de vint anys que ajudava *L'Esquella*, comprant-la i pagant-la puntualment, la qual cosa li donava dret a fer sentir la seva veu en aquella casa. Com que no li discutírem aquest dret, es va tranquil·litzar i ens digué: «Mireu: he tingut una idea per a guanyar la guerra aprofitant els taxis de Barcelona. He intentat dues vegades de tenir una entrevista amb el President Companys, però no me'l deixen veure. Cal que *L'Esquella* faci una campanya per a possibilitar aquesta entrevista».

Li diguérem que, abans d'emprendre una cosa així volíem conèixer la idea i aleshores es mostrà positivament esgarrifat. «I ara! —digué—. Aquestes coses requereixen molta discreció. Això s'ha de portar entre el President i jo, només».

No ens vàrem entendre, és clar, però quedàrem molt amics.

Aquest darrer període de *L'Esquella* va tenir també la seva decadència, però una decadència que fa quedar bé. Un darrera l'altre, els dibuixants de *L'Esquella* foren mobilitzats. L'equip dels catorze ninotaires va quedar reduït a quatre i *L'Esquella* perdé l'empenta de la seva renaixença. Però va durar mentre durà la guerra, cloent d'una manera neta, la seva etapa més brillant.

L'Esquella, com gairebé tots els setmanaris que l'havien precedida, donà a conèixer grans ninotaires desconeguts fins aleshores. En Cluselles, que signava amb el pseudònim de «Nyerra», i en Subirats que utilitzava el de «Subi», quedaren incorporats a la llista dels grans caricaturistes catalans.

L'Esquella recollí i continuà, d'una manera conscient, el millor que hi havia en la tradició de l'humorisme a Catalunya. I és significatiu que el nostre poble, tornant al que dèiem al principi, qualificat malintencionadament d'eixut, trobés la manera, enmig de la convulsió més gran que ha sofert, de realitzar el setmanari humorístic amb més mitjans, i el que ha assolit una venda més alta.

Pere Calders, *L'humorisme català durant la guerra*, «Catalunya» [Buenos Aires], núm. 144 (novembre de 1942), ps. 10-12, i núm. 145 (desembre de 1942), ps. 54-55. El fragment transcrit correspon a la segona part de l'article.

APÈNDIX 2

Alguns comentaris teatrals de la secció *El Be a les fosques* d'«El Be Negre» (1936)

«En Lluís Elies visita les redaccions dels diaris i es queixa amargament de què [sic] els periodistes no el tracten prou bé.

L'autor d'*Amàlia, Amèlia i Emília* no en té prou amb guanyar diners, sinó que encara vol que li diguin Shakespeare.

Els bons comerciants no tenen tantes aspiracions».

Molt bee!, «El Be Negre», núm. 228 (18-III-1936), p. 3.

* * *

«[...] En el mateix número de *La Publicitat*, sota l'obra de Guansé, el següent títol:

“Dues interessants representacions de teatre medieval japonès —*Els clercs vagabonds*, de la Sorbona, a la nostra capital.”

Això no tindria res de particular si “Els clers vagabonds” (*Les Clers Vagabonds*) de la Sorbona, no fos una organització calcada en una altra de medieval francesa que representava, com aquesta exclusivament teatre, medieval, és clar, francès».

Molt bee!, «El Be Negre», núm. 230 (1-IV-1936), p. 3.

* * *

«[...] En un teatre de la Granvia, que si no ho recordem malament se'n diu Casal Català Barceloní, Llucietà Canyà va estrenar-hi un vestit de *soirée* negre i un drama que porta el títol de *L'estudiant de Girona*. L'obra passa l'any 1808. Imagineu-vos! Francesos invasors per ací, cants a la llibertat per allà, és un veritable drama.

L'obra és en vers. Un vers molt curiós, certament. Una ratlla és sagarresca, l'altra és pitarresca.

Però les acotacions són llucietacanyesques.

L'obra va agradar molt. La gent va agrair, sobretot, la bona fe de Llucietà Canyà.

I com que al capdavant és teatre, i teatre català, ho hem trobat tot divinement».

Molt bee!, «El Be Negre», núm. 232 (15-IV-1936), p. 3.

* * *

«*Demà comença la vida* és una comèdia en tres actes, un quadre o dotze parts. Els actes i el quadre són de J. Gimeno Navarro i els dotze parts els tenen els altres tantes masoveres que surten o se'n parla a la comèdia.

Durant els tres actes i el quadre només es diu: «Vull tenir un fill», «Ja sóc mare!», «Ha tingut un infant!», «Prendré aquestes herbetes i així podré posar un fill al món!»

Tota l'obra és un continu anar i venir de dones a punt de desocupar, de llevadores i de pares venturosos.

Noies solteres, abstenir-se.

Dissabte (ens havíem oblidat que això s'esdevenia dissabte passat), al Gracienc també van estrenar una cosota del radiofònic advocat senyor Tomàs Roig i Llop. Se'n diu *El goig de viure*.

Hi surt un personatge que representa la Mort. S'hi canten caramelles i el vent no para de xiular durant tot l'acte de què gaudeix la comèdia.

És la cosa més beneïda que hem vist per aquests escenaris de Déu d'ençà que ens hi deixem caure.

A l'intermedi vàrem caçar un diàleg:

—El goig de viure? Potser sí, però no pas el goig de veure!»

Molt bee!, «El Be Negre», núm. 238 (27-V-1936), p. 3.

* * *

«Esdeveniment amateur al Barcelona: *Midas, rei de Frígia*, de Nicolau M. Rubió, representat per una reconcentració d'aficionats de Catalunya.

Aquests aficionats s'assemblen tant als professionals, que no n'hi havia cap que se sabés el paper. Serà qüestió de començar a prendre «midas».

En canvi, l'obra del professional Rubió i Tudurí sembla d'un aficionat.

Els decorats, de tan tronats, no sabem si semblaven d'amateur o de professional.

En resum: una gran vetllada per al cinema... professional o amateur.»

Molt bee!, «El Be Negre», núm. 241 (17-VI-1936), p. 3.

* * *

«Dissabte de la setmana passada, el novell autor Xavier Regàs va obsequiar els concurrents al Foment Autonomista del Passeig de García Hernández amb un esplèndid sopar de duro.

I no s'alarmin, que no es tracta de cap banquet; es tracta de l'estrena de la seva obra *Cèlia*, i això del sopar de duro ho diem de manera figurada, si bé en el millor sentit de la paraula.

El fet que Xavier Regàs sigui fondista, no vol dir que sempre ens hagi de donar gat per llebre. Aquesta vegada l'únic gat ha estat el propi Regàs en persona; però un gat dels frares, que tot *matalas callandu*, ha fet una obra en tres actes, dos dels quals passen en una casa de capells, que va plaure de debò a la distingida concurrència, al senyor Imprudenci Bertrana, al senyor Bernat i Duran i al crític d'*El Be Negre*, que ja és el comble. Que ja són quatre combles, millor dit.

Jove Regàs: aquest quadre ja el pots posar en un bon marc, que aquesta *Cèlia*, quan la tornis a veure, no la coneixeràs. [...]

Molt bee!, «El Be Negre», núm. 242 (24-VI-1936), p. 3.

* * *

«La “Residència Internacional de Senyoretas Estudiantes” va tenir el bon encert de solemnitzar la fi del curs 1935-1936 fent representar per les seves amistats del Teatre Universitari de Catalunya, de l'Escola Normal de la Generalitat i les alumnes de Gimnèsia rítmica de la senyora Ivonne A. de Giménez, la tragèdia bíblica de Racine *Esther* i unes quantes tornes bíbliques sobre episodis de menor quantia.

Sembla, però, que alguna de les senyoretas residents de la “Residència Internacional” va aconseguir introduir-se en el repartiment i cal confessar que no va pas desentonar-hi.

Allí les úniques que van desentonar lleugerament van ser les donzelles d'*Esther* que van deixar escapar algun que altre gall més o menys bíblic durant les seves candoroses aparicions.

Una de les intervencions més celebrades fou en tot moment la dels pocs bíblics tramoistes. Per a successives representacions cal pensar seriosament abillar-los amb el poeuplum soberanum.

Un record piadós per a les barbes dels Mardoquen, Aman, Soleiman i Ripolin. No crèiem que la vaga de barbers hagués fet tant de mal!

Els decorats força ben resoltos i els vestits massa llampants. Aquell general de les calces vermelles!!!... El recordarem tota la vida!

L'orquestra invisible molt entonada sota aquella llum de sala de billars.

La plastificació dels fragments bíblics, bona. El bon plastificador que va plastificar-la bon plastificador serà.

La plastificació de “Fes tres psalms i busca-la bé” molt reeixida.

Molt bé el “Sacrifici de la filla del Jefté, Jefté, Jefté!” Encara que això

ja no ens va estranyar tant perquè ja se sap que “El Jefte no s’equivoca nunca”.

El clou de la festa, però, va consistir en l’“Adoració del vedell d’or de Moscou” per tot el públic del front popular en pes i punys enlaire.

Una gran festa grega del segle XIII, del vers en prosa!»

Molt beel, «El Be Negre», núm. 244 (8-VII-1936), p. 3.